

COMMENTAREN BIJ HET EVANGELIE VAN JOHANNES (III): HOOFDSTUK 21 EN DE PLANETAIRE WEEK.

Jos Verhulst, Pasen 2021

Het 21^{ste} hoofdstuk van het vierde evangelie verwijst in beeldvorm naar de sterfdatum van Petrus en van de 'leerling die Jezus liefhad'. De constellaties op deze dagen verwijzen naar de structuur van de planetaire zevendagenweek die tesamen met het Christendom verscheen.

1.Het mysterie van de planetaire week: p.1. 2:De planetaire week in het Johannesevangelie: p.3. 3:De dood van Petrus: p.8. 4:De dood van Nathanael-Lazarus-Johannes (NLJ): p.19. 5:Het raadsel van de planetaire week: p.30. Appendix I (perikopen 67 en 68): p.32. Appendix II (perikoop 41): p.36.

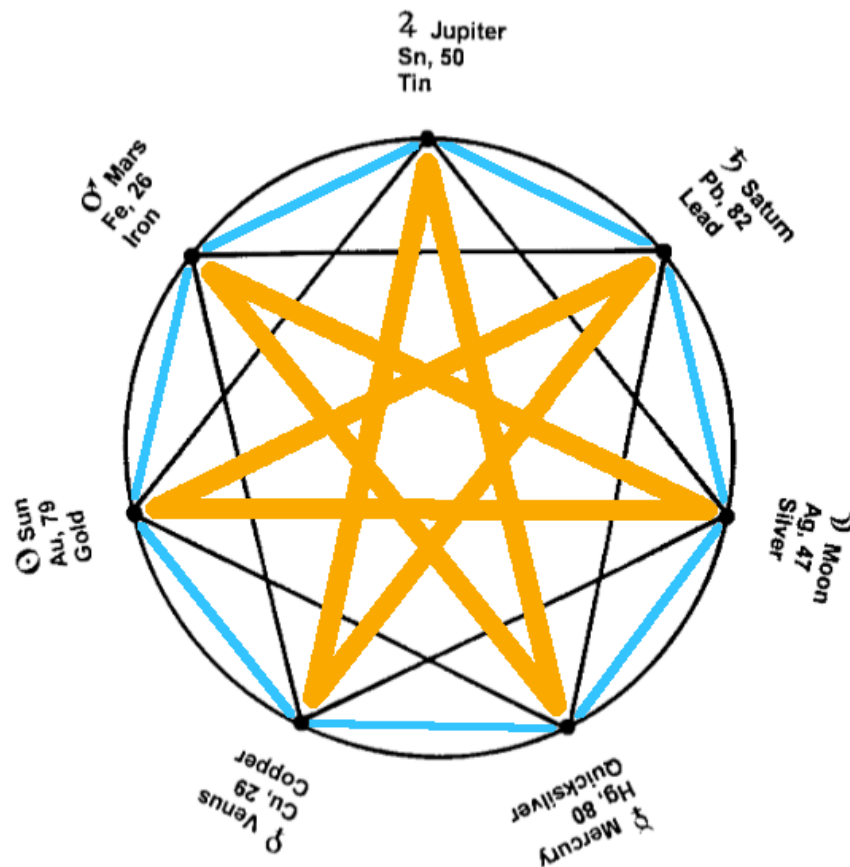
1. Inleiding: het mysterie van de planetaire week.

De oudste vorm van de zevendaagse week is de Joodse week, gebaseerd op het eerste scheppingsverhaal in Genesis. Deze week wordt afgesloten met de sabbat, de rustdag die de zevende dag uit dit scheppingsverhaal herdenkt. Behalve de Joodse week was in de klassieke Oudheid (voor zover bekend) geen zevendaagse periode in gebruik. In de eerste eeuw verscheen in het Romeinse Rijk de 'planetaire week', waarin iedere dag werd verbonden met een planetaire godheid. In de oudheid kende men algemeen zeven bijzondere hemellichten die zich verplaatsen ten opzichte van de achtergrond van de vaste sterren. Deze zeven 'dwaalsterren' werden canonisch geordend volgens afnemende gemiddelde hoeksnelheid: Maan, Mercurius, Venus, Zon, Mars, Jupiter, Saturnus. De cyclus van de weekdays ontstaat door, beginnend bij de Zon, binnen de kring van de geordende planeten het pad van het scherp heptagon te volgen (**figuur 1**). In het Grieks resp. Latijn krijgen we achtereenvolgens de dag van *Helios* of *Sol* (zondag), de dag van *Selene* of *Luna* (maandag), de dag van *Ares* of *Mars* (dinsdag), de dag van *Hermes* of *Mercurius* (woensdag), de dag van *Zeus* of *Jupiter* (donderdag), de dag van *Aphrodite* of *Venus* (vrijdag) en de dag van *Kronos* of *Saturnus* (zaterdag)¹. Deze dagnamen vormen het uitgangspunt voor de namen van de weekdays in de meeste Germaanse en Latijnse talen. In bepaalde gebieden, zoals Griekenland en Portugal, kreeg een meer exoterisch-christelijke versie van de week de overhand, waarbij de 'heidense' dagnamen zijn geweerd.

Ontstaan en verspreiding van de planetaire week vanaf de eerste eeuw zijn een geschiedkundig mysterie : **"...de stille en niet-officiële verspreiding van een nieuwe tijdcyclus doorheen een uitgestrekt imperium is een opvallend gegeven dat wijst op een machtige onderliggende drijfveer (...) de planetaire week is, net zoals het Mithraïsme en andere Mysterie-religies, een belangrijk element op de achtergrond bij het ontstaan van het Christendom (...) Met name voor de oorsprong van de christelijke zondag is dit van belang"**².

¹ Sommige historici voeren de volgorde van de weekdays terug tot een antiek astrologisch systeem, waarbij de 24 uren van de dag telkens met een planeet werden geassocieerd, in canonische volgorde. De dag zelf krijgt dan de astrologische signatuur van zijn eerste uur. Doordat $24 \equiv 3 \pmod{7}$ ontstaat de gekende volgorde van de weekdays.

² "...the silent and unofficial diffusion of a new time-cycle through a vast empire is a very remarkable fact (...) that argues some powerful motive behind it (...) ...the Plane-



Figuur 1: Astronomische achtergrond van de planetaire week. Op de cirkel zijn de zeven klassieke dwaalsterren vermeld in canonische volgorde: Maan, Mercurius, Venus, Zon, Mars, Jupiter, Saturnus. Binnen de aldus gevormde zevenhoek (blauw) kan men de scherpe zevenster intekenen (oranje) die (in tegenwijzerzin, beginnend bij de Zon) de volgorde van de planetaire weekdays oplevert: zondag, maandag, dinsdag, woensdag, donderdag, vrijdag, zaterdag. Reeds in de Oudheid werden met de zeven astrologische planeten ook zeven metalen geassocieerd: Maan ⇔ zilver; Mercurius ⇔ kwikzilver; Venus ⇔ koper; Zon ⇔ goud; Mars ⇔ ijzer; Jupiter ⇔ tin; Saturnus ⇔ lood. De stompe zevenster (zwart) geeft merkwaardig genoeg de volgorde (in tegenwijzerszin) naar klimmend atoomnummer van deze zeven metalen (uit Yannis Almirantis "The paradox of the planetary metals" *Journal of Scientific Exploration* 19, p.31-42, 2005; aangepast; de atoomnummers van de chemische elementen raakten pas in de twintigste eeuw bekend).

De zevendaagse week werd in de loop van het eerste millenium overgenomen door de Arabische wereld, door de oude beschavingen in India en China, en door andere gemeenschappen in Azië en Afrika³.

tary Week, like Mithraism and other mystery-religions, is an important factor in the background of primitive Christianity, and (...) its existence must not be ignored, especially when we consider the origin of the Christian Sunday" (F.H.Colson "The Week" Cambridge U.P. 1926,2015; p.vi); "...the most remarkable fact about the planetary week [is] that it spread without any civil or official recognition" (ibid., p.25); "...there is complete silence as to any official enforcement or even recognition of the planetary week, and this is a matter in which silence does imply non-existence" (ibid., p.62).

³ Zie: Mark Anderson "Christianizing the Planetary Week and globalizing the seven-day cycle" *Studies in Late Antiquity* 3 (2), p.128-198 (2019).

2. De planetaire week in het Johannesevangelie.

Het Johannesevangelie bevat een aantal indirecte verwijzingen naar de zevendaagse week. In het eerste hoofdstuk wordt, via een merkwaardige encoding in Jh.1:14-18, aangegeven dat de Doop in de Jordaan plaatsvond op zondag, 1 april 31, en dat op maandag 2 april 31 de retrograde planeet Mercurius werd ingehaald door de Zon⁴. Volgend op die datum worden dan drie dagen afgeteld (Jh.1:29,35,43), en vervolgens nog eens drie dagen (Jh.2:1) tot aan de 'bruiloft van Kana', die overeenkomt met de inwijding van Nathanael. Deze inwijding vindt dus plaats op zondag 8 april 31. In het twaalfde hoofdstuk is sprake van de maaltijd in Bethanië, die plaatsvindt "**...zes dagen vòòr Pesach**" (ἑξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα; Jh.12:1), dwz. op zondag 29 maart 33, één week voor de dag van de Verrijzenis (zondag 5 april 33; cfr. Jh.20:1). Ook het twintigste hoofdstuk verwijst naar de zevendaagse week. Christus verschijnt aan de leerlingen op de avond van dag van zijn Verrijzenis (Jh.20:19), dus op zondag 5 april 33. Hij verschijnt opnieuw "**...acht dagen later**" (ἡμέρας ὀκτώ; Jh.20:26), dwz. op zondag 12 april 33. Deze datums suggereren dat het weekritme een opvallend aspect was van Christus' leven op aarde en dat de zondag (volgens de Joodse kalender de eerste dag van de week) een bijzondere rol speelde.

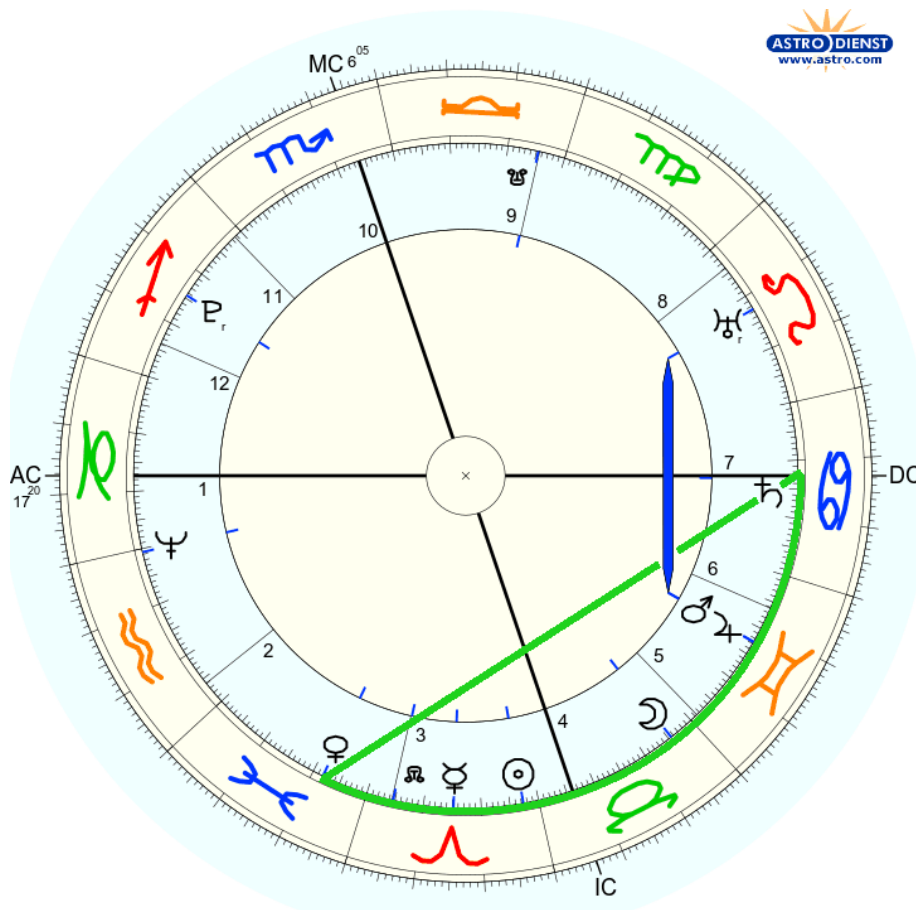
Het éérentwintigste en laatste hoofdstuk van het Johannesevangelie omvat twee perikopen (zie [appendix I](#)). In perikoop 67 (Jh.21:1-14) wordt een verschijning van Christus beschreven aan zeven leerlingen die uitdrukkelijk in verband wordt gebracht met de twee vorige verschijningen op 5 en 12 april 33 (Jh.21:1,14). Het relaas heeft een imaginatief karakter, met een aantal beelden en symbolen die reeds opdoken in de passage over de broodvermenigvuldiging (meer van Tiberias, brood en vis, nachtelijke boottocht van leerlingen, vermelding van een afstand; zie Jh.6:1-21).

Het bootje met de zeven leerlingen kan gelezen worden als een horoscopisch beeld ([figuur 2](#)). De leerlingen worden opgesomd. Petrus is initiatiefnemer van de nachtelijke tocht; de anderen sluiten aan. De beelden geassocieerd met Petrus zijn 'steen' en 'Taurus'⁵, het sterrenbeeld dat in astrologische zin het element 'Aarde' representeert en wordt geregeerd door Venus. De tweede leerling is 'Thomas die *de tweeling* wordt genoemd'; het dierenriemteken Gemini wordt geregeerd door Mercurius. De derde leerling is 'Nathanael van Kana'. De vermelding 'van Kana' onthult dat Nathanael de 'bruidegom' was op de 'bruiloft van Kana', de inwijding van Nathanael tot 'Menner van de zonnewagen' (de zesde inwijdingsgraad, geregeerd door de Zon)⁶.

⁴ Jh.1:15. Zie: https://www.academia.edu/36300791/The_Taurus_Portal , p.3.

⁵ See noot 4, p.1 in: https://www.academia.edu/33857672/King_Eisu_and_the_riddle_of_the_fig_tree_John_1_48_On_Jesus_presence_in_Cornwall_and_Somerset

⁶ Nathanael is de 'leerling die Jezus liefhad'. In de academische literatuur werd deze identificatie voorgesteld door David Cathpole (zie: "**Resurrection People**" Londen: Darton, Longman and Todd, 2000; p.162-172). Deze leerling is tevens Johannes, de auteur van het vierde evangelie (Jh.21:20-24). De individualiteit van Nathanael is ook identiek met die van Lazarus, "**...hij die Gij liefhebt**" (Jh.11:3). Over Nathanael-Lazarus-Johannes (NLJ) zie bv.: https://www.academia.edu/43014703/Commentaren_bij_het_evangelie_van_Johannes_II_Nathanael_Lazarus_Johannes_in_Jh_1_3



Figuur 2: De constellatie op de nacht van zondag 19 april op maandag 20 april 33, rond 0:31 (lokale tijd Jeruzalem), de tijd waarop Saturnus onder de westelijke horizon wegzakt. De zeven klassieke planeten staan vanaf dat ogenblik onder de horizon en bevinden zich samen in een 'ecliptisch bootje' (groen) dat zich uitstrekt tussen de watertekens Pisces en Cancer. Jupiter en Mars vormen een exacte conjunctie, die een vrijwel exact sextiel vormt met en 'onder' Uranus (blauw; cfr. Jh.20:17). Zon: 27°19'14" Aries; Maan: 25°31'46" Taurus; Mercurius: 15°11'53" Aries; Venus: 21°51'25" Pisces; Mars: 17°21'16" Gemini; Jupiter: 17°21'4" Gemini; Saturnus: 16°48'10" Cancer; Uranus: 17°24'14"R Leo; Neptunus: 0°36'51" Aquarius; Pluto: 14°28'21"R Sagittarius; klimmende maanknoop: 4°41'22" Aries; Ascendant: 17°20' Capricornus; Midhemel: 6°5' Scorpio.

De vierde en de vijfde leerlingen worden vermeld als een innige eenheid: '...die van Zebedeüs'. Het gaat om de apostelen Jacobus en Johannes, door Jezus de '...zonen van de donder' genoemd (Mk.3:17; voor hun Martiaanse geest, zie Lk.9:51-56; bliksem en donder werden geassocieerd met Jupiter). Jh.21:2 geeft geen naam voor de twee laatste leerlingen: dit zijn immers de twee 'geheime' leerlingen die de graflegging van Christus verzorgden, namelijk Jozef van Arimathea (Jh.19:38) en Nikodemus (Jh.3:2; 7:50; 19:39). Jozef Van Arimathea is geassocieerd met de Maan (verzinnebeeld door de graal) doch (bv. als maker en eigenaar van het graf) ook met Saturnus; Nikodemus is als leider en leraar van de Joden (Jh.3:1,10)⁷ eveneens geassocieerd met zowel Maan (Jahweh) als Saturnus (sabbat). Het beeld van het bootje met zijn zevenkoppige bemanning lijkt dus het beeld te zijn van de planetaire week. Dit wordt bevestigd door de hemelconstellatie die zich vormt één week na de verschijning van Christus aan de leerlingen op de avond van 12 april

⁷ https://www.academia.edu/39133814/Commentaren_bij_het_evangelie_van_Johannes_I_Nikodemus_Joh_3_1_15

33: in de nacht van 19 op 20 april bevinden de zeven planeten zich onder de horizon, in een 'bootje' gevormd door een segment van de ecliptica, en in een volgorde die overeenkomt met de orde waarin de leerlingen in Jh.21:2 worden genoemd (figuur 2). In de betrokken constellatie zien we dat de zeven planeten worden 'aangevoerd' door Venus (de planeet die correspondeert met Petrus). Venus staat in Pisces: Petrus gaat vissen. Mercurius en Zon volgen: Thomas en Nathanael. 'Die van Zebedeüs' worden als éénheid genoemd: Mars en Jupiter vormen een exacte conjunctie. Deze conjunctie wordt voorafgegaan respectievelijk gevolgd door Maan en Saturnus, het planetenduo dat correspondeert met de twee 'geheime' leerlingen Jozef van Arimathea en Nikodemus. Deze zeven mannelijke leerlingen in het hemelbootje, dat voer over het mystieke 'meer van Tiberias'⁸, tzt. over de zee van de tijd, speelden allen een speciale rol bij Christus' dood en opstanding. De twee geheime leerlingen verzorgden Christus' graflegging (Jh.19:38-42). Petrus en Nathanael-Lazarus-Johannes (NLJ) betraden als eersten het lege graf op de ochtend van de Verrijzenis (Jh.20:1-10). Thomas 'genoemd de Tweeling', door Rubens afgebeeld als een fysiek evenbeeld van Christus⁹, gaat pas in de opstanding geloven na fysieke inspectie van de Verrezenen (Jh.20:24-29). Het meest verborgen is de rol van de apostelen Johannes en Jacobus. Zij stonden niet onder het kruis toen Christus stierf. Er bestaat evenwel een discrete traditie volgens dewelke deze twee broers betrokken waren bij de kruisafneming en graflegging¹⁰. De boodschap die Jezus meegaf aan Maria Magdalena (Jh.20: 17-18) is bestemd voor de zonen van Zebedeüs¹¹.

⁸ De nieuwe stad Tiberias (aan het meer; Kana='riet') werd ook een mysteriecentrum:

<https://izraelben.com/2020/01/13/tiberiasz/hamat-tiberias-national-park-near-sea-of-galilee-israel-36/>

⁹ Rubens *Martelaarschap van Thomas*; Národní Galerie. Praag (1639).

¹⁰ Op Rubens' Antwerpse *Kruisafneming* zijn links en rechts, bovenaan het kruis, twee figuren afgebeeld, die samen met de leerling die Jezus liefhad, met Nikodemus en Jozef van Arimathea en met de 'drie Maria's' het lichaam van Christus van het kruis halen. Dit detail van de scene, dat nergens in de evangeliën wordt vermeld, is een verwijzing naar Mt.20:20-23 resp. Mk.10:35-40. Op de vraag van Jacobus en Johannes om te mogen zetelen aan de rechter- en linkerhand van de verheerlijkte Jezus, antwoordt deze laatste dat zij niet weten wat ze vragen. De leerlingen stellen zich de verheerlijkte Jezus voor als een aardse koning, terwijl Jezus zelf stelt dat zijn koninkrijk niet van deze wereld is (Jh.18:36) en dat zijn kruisdood geldt als zijn 'verheerlijking' (Jh.12:23-28). Christus bevestigt dat beide apostelen van zijn 'beker' zullen drinken. Jacobus en Johannes bevonden zich conform hun vraag, waarvan zij de draagwijdte niet begrepen, aan de rechter- en linkerzijde van Jezus Christus na diens 'verheerlijking' aan het kruis wat een verpletterende ervaring moet zijn geweest.

¹¹ Doorgaans worden de 'broeders' uit Jh.20:17 begrepen als de zonen van de salomonische Maria. In Jh.20:18 wordt echter gemeld dat Maria Magdalena de boodschap van de Verrezenen niet overbrengt aan zijn 'broers' (Jh.2:12;7:5) doch aan 'de leerlingen'. In Jh.21:23 (appendix I) wordt de term 'adelphoi' inderdaad gebruikt als synoniem voor 'leerlingen'. Maria Magdalena's woord van herkenning ("**Rabboeni** {wat betekent:leraar}"; "**Ραββουι** {ὁ λέγει-ται **Διδάσκαλε**}; Jh.20:16) is een discrete verwijzing naar Mk.10:51 (de enige andere plaats in het Nieuw Testament waar ipv. het frequente 'Ραββί' het alternatief 'Ραββουι' voorkomt). Dit is in de passage over de genezing van de blinde in Jericho; diens woorden "**Rabboeni, dat ik moge zien**" (Mk.10:51) stemmen semantisch overeen met Maria's laatste inwijding ('omkering') annex herkenning van Christus. Het corresponderende **Διδάσκαλε** staat in Mk.10:35, enkele verzen hoger, en wordt uitgesproken door de zonen van Zebedeüs. De uitspraak "**Ik stijg op naar mijn vader en uw vader, naar mijn God en uw God**" (Jh.20:17) is voor hen bedoeld, in hun dubbele hoedanigheid van broers en leerlingen. De woorden zijn meerduidig en kunnen ondermeer begrepen worden als een verwijzing naar het overlijden van zowel de nathanische Jozef als van Zebedeüs, en naar de onvolkomen godsopvatting uitgesproken in Mt.20:21 en Mk.10:37. Behalve in Jh.21:2 worden de zonen van Zebedeüs nergens in het Johannesevangelie vermeld: de schrijver van het vierde evangelie vooronderstelde bij zijn diepe lezers vertrouwdschap met het evangelie van Markus.

De imaginatie van het bootje met de zeven leerlingen kan op verschillende wijzen worden begrepen. Met het beeld is, zoals we zagen, een chronologisch-horoscopische betekenislaag verbonden. Tegelijk heeft het beeld ook een maatschappelijke dimensie. De leerlingen in het bootje vertegenwoordigen de zeven klassieke planeten en als zodanig ook de totaliteit van de menselijke samenleving. Terwijl een 'levensdraad' of koord het natuurlijke symbool is voor de menselijke levensloop, is een net het voor de hand liggende beeld voor menselijke biografieën in hun onderlinge verwevenheid. Het door de zeven leerlingen uitgeworpen net is een coherent beeld voor de menselijke arbeid, die uit de aard van de zaak op arbeidsdeling berust, en dus op de verwevenheid en verknoottheid van menselijke levenslopen. Deze arbeid kan meer of minder 'vruchtbaar' zijn. In eerste instantie blijkt de arbeid van de zeven leerlingen onvruchtbaar: ze vangen niets. Christus laat hen weten dat ze hun net beter uitgooien aan de rechterkant van de boot (stuurboord). Deze rechterzijde is de zijde van Christus zelf ten opzichte van God (Hd.2:33). Het resultaat van dit uitgooien van het net aan de zijde van de Logos is een overvloedige visvangst. De vraag is vervolgens wat precies met deze vis wordt bedoeld. Wat is de vrucht van de arbeid?



Figuur 3: Het astrologische beeld van Pisces (kathedraal van Chartres) en het verwante Yin Yang teken. Water is over het algemeen beeld voor het ontologisch domein van de objectieve potentie (in esoterische context vaak 'ether' genoemd). De lijn die beide vissen verbindt staat beeld voor de tijd. Het icoon vertoont puntsymmetrie. Eén van beide vissen is de uitbeelding van de eigenlijke vrucht van de menselijke arbeid, namelijk de productieve vaardigheid die voortspuit uit menselijke activiteit en initiatief. Uit de omgekeerde tijdsrichting komt een tweede vis de eerste tegemoet, als een geïnverteerd spiegelbeeld. Deze tweede vis is de inspiratie om de ontwikkelde vaardigheid in de ene of andere zin productief-scheppend in te zetten.

De perikoop geeft (in beeldvorm) een merkwaardig antwoord. De vissen worden gevangen in het water, dwz. in de stroom van de tijd. Op het ogenblik dat de leerlingen bij Christus aan land gaan zien ze een vuurtje met daarop brood en vis. Brood en een deel van de vis wordt geleverd door Christus. Deze laatste vraagt aan Petrus om extra vis, die door de apostelen zelf was gevangen. Op het ogenblik dat tot consumptie wordt overgegaan is het brood en een deel van de vis afkomstig van Christus. Een ander deel van de vis is afkomstig van de apostelen. De vis heeft een tweevoudige herkomst, die ook tot uitdrukking komt in de imaginatie van de broodvermenigvuldiging (Jh.6:9) en in het beeld van Pisces, dat twee vissen omvat (figuur 3).

De scènes beschreven in perikoop 67 (Jh.21:1-14) geven een soort theorie met betrekking tot de menselijke arbeid. Het verhaal eindigt met een door Christus aangeboden maal op de oevers van het meer, in de ochtendzon. Christus levert brood en vis en heeft voor het vuurtje gezorgd. De bijdrage van de zeven leerlingen tot het maal is een extra deel vis, dat door Petrus uit het net wordt gehaald. Het geboden beeld geeft aan wat de herkomst is van datgene wat de mens in economische zin verbruikt.

Het brood wordt niet door de mens gemaakt. Via Christus levert de Vader het brood (zoals ook wordt aangegeven in het Onze Vader; cfr. de meerduidige uitspraak: **“Het echte brood uit de hemel wordt u door mijn Vader gegeven; want het brood van God daalt uit de hemel neer en geeft leven aan de wereld ... Ik ben het brood des levens”**; Jh.6:32-33, 35).

Vanuit een abstracte en materialistische ingesteldheid kan het nuttigen van brood worden opgevat als de consumptie van een homp koolhydraten die door ons lichaam wordt opgenomen zodat ons metabolisme kan voortboeren. In economische zin heeft iemand dit brood ‘gemaakt’; wij kopen dat brood en eten het op. Deze opvatting is een vervormd schaduwbeeld van de werkelijkheid. De mens is geen metabolisme of organisme, hoewel hij een metabolisme heeft en in een organisme is geïncarneerd. De mens is een talig en scheppend wezen, begiftigd met verstand, hart en geweten. Wat wij met het brood in werkelijkheid eten zijn *mogelijkheden*. Het brood is de mogelijkheid om scheppend en ondernemend, denkend en biddend, verder te leven. Dit is geen metafoor. Het werkelijke brood bestaat niet *in abstracto*, niet *an sich*. Het concrete brood verschijnt in een tussenmenselijke context die niet enkel bij wijze van spreken, doch in de volle zin van het woord dient opgevat als een werkelijkheid die zich uitstrekt over zowel het actuele als het potentiële. ‘Het actuele’ en ‘het potentiële’ zijn tot elkaar niet-herleidbare ontologische domeinen die elkaar impliceren; de actuele gestalten en de met deze gestalten verbonden mogelijkheden behoren tot twee aparte zijnsdomeinen die met elkaar zijn verweven, die elkaar impliceren, en die allebei even objectief in het totale Zijn (dwz. in ‘de Vader’) zijn ingebed¹². Het concrete brood als actuele gestalte is tevens, als potentialiteit, de mogelijkheid voor de verbruiker om verder te leven als mens.

We dienen ook precies te bekijken wie het brood heeft ‘gemaakt’. De in het brood bevatte stof is niet door de bakker gemaakt. De bakker heeft het brood ‘bereid’ doch niet ex nihilo gemaakt. De stof was er al, en zon, lucht en regen speelden hun rol. Het leven (Jh.14:6) geeft het brood. Wat de bakker al bereidende toevoegt is zijn zich ontwikkelende vaardigheid en vakkennis. Deze vaardigheid wordt in de arbeid zelf ontwikkeld en voortdurend aangescherpt. Het is onnauwkeurig om te zeggen dat de bakker een reeds gegeven vaardig-

¹² Wie materialistisch denkt zal op dit punt overwegen dat men die ‘objectieve mogelijkheden’ nergens in het actuele brood kan terugvinden. Wie het brood onder de mikroscoop ontleedt zal geen ‘mogelijkheden’ tegenkomen, net zoals men door anatomisch onderzoek van de hersenen geen gedachten zal vinden. Het essentiële punt is echter dat diegene die het brood op die manier ontleedt, niet meer het originele brood beschouwt doch het door analyse en onderzoek onomkeerbaar gewijzigd brood, dat niet langer voor menselijke consumptie bruikbaar is. Zowel ‘mogelijkheden’ als ‘gedachten’ bestaan objectief, doch niet in het ontologisch domein van de actuele stoffelijke vorm maar in de ontologische domeinen van respectievelijk objectieve potentie en bewustzijn.

heid onveranderd inzet bij de bereiding van het brood. Precieser is om te zeggen dat de bakker, doordat hij zijn vaardigheid onderhoudt en steeds verder aanscherpt, het brood bereidt. De ontwikkeling van die vaardigheid is het 'vangen van de vis' in het 'meer van Tiberias', dwz. in de loop van het mensenleven. Deze 'vissen' bewonen de tijd; het zijn potenties (dwz. objectieve mogelijkheden tot ontwikkeling) waarmee wij in de loop van ons aardse leven zijn omgeven en die wij, door onze inspanning en ons initiatief, uit het 'water' te voorschijn kunnen halen. Het zijn 'vissen' die als het ware meezwemmen in de richting van de tijd zoals we die aflezen op klokken en kalenders (dwz. de conventionele tijd die 'chronos' wordt genoemd). Al lerend en ijverend kunnen we sommige van deze vissen 'vangen', indien we het net langs de rechterzijde uitgooien: we kunnen ons vissen 'eigen maken' i.e. 'opeten', naarmate ons leven vordert. De beelden uit perikoop 67 geven essentiële informatie over deze 'vissen'. Ze worden altijd in gemeenschapsverband gevangen: we kunnen vaardigheden leren doordat anderen ons helpen, door hun voorbeeld, ondersteuning of samenwerking. Bovendien moet het net langs de kant van de Logos worden uitgeworpen; anders vangt men niets. Men kan zich inderdaad ook contra-productieve pseudovaardigheden en negatieve gewoontes eigen maken, zoals een visser ook weggeworpen blikjes en afgedankte schoenen uit het water kan halen. De door de leerlingen opgehaalde vissen maken deel uit van de maaltijd, naast het 'brood'.

Bij de vis die wijzelf kunnen vangen hoort een complementaire vis, die als het ware omgekeerd is georiënteerd ten opzichte van de tijd. Deze vis komt ons tegemoet uit de toekomst, uit de richting van de 'scheppende tijd' ('kairos'). In de perikoop gaat het om de vis die Christus zelf bijdroeg tot de maaltijd. Deze vis is de inspiratie, die we des te meer ontvangen naarmate we meer aandacht besteden aan de ontwikkeling van de eigen vaardigheden. Die inspiratie veroveren we niet; zij is een geschenk dat ons tegemoet komt naarmate we, door meer vaardigheden te ontwikkelen, onszelf meer geschikt maken om inspiratie te ontvangen. De inspiratie is het complement van de transpiratie. Ze maakt dat onze arbeid stap voor stap transformeert in kunst, en uiteindelijk in toverkunst: het houtskoolvuurtje dat Christus op het strand heeft aangelegd is in laatste instantie de athanor van de alchemist.

3. De dood van Petrus en de planetaire week.

Perikoop 68 (Jh.21:15-23; [appendix I](#)) besluit¹³ het Johannesevangelie. Christus stelt driemaal een vraag aan Petrus en deze laatste antwoordt (Jh.21:15-17). Aansluitend voorzegt Christus aan Petrus diens kruisdood. We kunnen dus een verband vermoeden tussen de drie vragen en de dood van de apostel (hierop komen we terug). Tenslotte zegt Christus tot Petrus: **“Volg Mij”** (Jh.21:19). Deze woorden bewerken de inwijding van Petrus: hij *'keert zich om'* en ziet¹⁴. Gezien de context moet het gaan om de inwijding van de

¹³ De twee perikopen van het 21ste hoofdstuk zijn ingebed tussen de twee delen van de 'handtekening van de evangelist' (Jh.20:30-31 en Jh.21:24-25) die we hier niet bespreken.

¹⁴ Het beeld van 'omkering' voor inwijding wordt ook gebruikt voor de initiatie van Maria Magdalena (Jh.20: 14-16), alias de Samaritaanse vrouw. Maria was een 'volksingewijde' (een ingewijde van de vijfde graad; cfr. Jh.4:18). Bij haar ontmoeting met de Verrezenen neemt zij Christus eerst waar als een paar engelen. Na de eerste 'omkering' is zij in staat om Christus te herkennen als 'Eisu' ('Zijt Gij') en als de aardse gestalte van Christus als de 'Tuinman'. Bij

zevende graad die toelaat om te *zien* voorbij de dood aan het kruis. Wat Petrus op het ogenblik van de inwijding ziet is NLJ ‘...die volgt’ en dus datgene doet waartoe Petrus thans wordt uitgenodigd. Pas op dit ogenblik begrijpt (‘ziet’) Petrus de aard van deze inwijding. Hij ziet ipso facto ook het dramatische verschil tussen de inwijding van Lazarus, die stierf en op de vierde dag moest worden opgewekt, en zijn eigen inwijding, die geschiedt via het Woord. Deze vergemakkelijking van de inwijding is de vrucht van Christus’ dood en opstanding. De moeizame inwijding van NLJ is een eindpunt voor het oude Mysteriewezen; Maria Magdalena en Petrus gaan als eersten door een nieuwe, christelijke inwijding. Petrus vraagt aansluitend naar de eventuele dood van ‘de leerling die Jezus liefheeft’ (Jh.21:20), tevens auteur van het vierde evangelie (Jh.21:21,24). De vraag van Petrus impliceert dat deze leerling niemand anders kan zijn dan Lazarus, want enkel op grond van Lazarus’ opwekking uit de dood kon de vraag naar diens eventuele onsterfelijkheid redelijkerwijs worden gesteld.

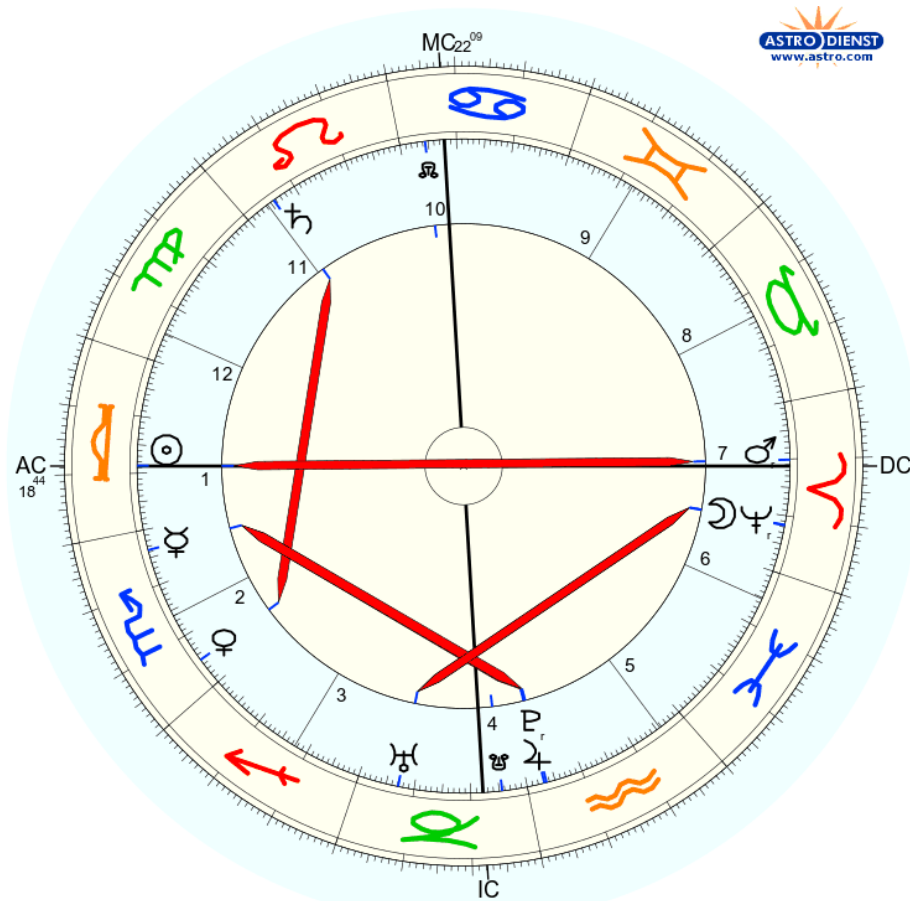
Petrus’ vraag “**Wat dan met hem?**” is zeer algemeen. Ten minste wil de apostel weten of NLJ wel of niet zal sterven, en zo ja, wanneer. In zijn inwijdings gesprek met Christus (Jh.21:15-19) heeft Petrus immers zowel de aard als de tijd van zijn eigen dood vernomen (bv. de drie woorden ‘*Voed mijn lammeren*’/‘*Leid mijn schapen*’/‘*Voed mijn schapen*’ worden weerspiegeld, zoals we zullen zien, in de horoscoop van Petrus’ dood). Hij begrijpt dat hij thans een inwijding heeft doorlopen van dezelfde graad als die van NLJ maar tegelijk ziet hij het verschil: NLJ moest door een soort dood gaan terwijl Petrus rechtstreeks werd ingewijd door het Woord dwz. door ‘het Gesprek’. Heeft zo’n opwekking uit de dood voor gevolg dat men nooit meer sterft, of heeft ze gevolgen voor de verwachte levensduur? De tegenvraag van Christus klinkt sibillijns: “**Indien Ik hem wil laten blijven tot Ik kom, wat (zou dan de implicatie zijn) voor u? Gij, volg Mij**”. Meestal wordt deze tegenvraag begrepen in de afwijzende zin: Petrus krijgt geen antwoord omdat hij zich niet hoort te bemoeien met het lot van NLJ. In werkelijkheid antwoordt Christus met een compact geformuleerd argument dat we kunnen uitpakken als volgt: *Indien NLJ onsterfelijk zou zijn, zoudt ook gij (als ingewijde van dezelfde graad) onsterfelijk zijn; gij zijt echter niet onsterfelijk (Christus had zojuist de marteldood van Petrus voorgezegd); dus is ook NLJ niet onsterfelijk*. NLJ zal dus wel degelijk door de fysieke dood gaan, zoals Petrus (Jh.21:23). Toch is er een verschil. De ‘navolging van Christus’ doorheen diens kruisdood ligt, voor wat Petrus betreft, in de toekomst. Daarentegen geldt de dood en graflegging van Lazarus als diens ‘kruisdood-ervaring’ (figuur 7).

Christus geeft altijd een volledig antwoord. De scènes uit perikoop 67, die kunnen opgevat worden als een imaginatie of schouwing die Christus deelt met de betrokken leerlingen, bevatten reeds de beeldelementen die toelaten om de sterftedatum van zowel Petrus als NLJ af te leiden.

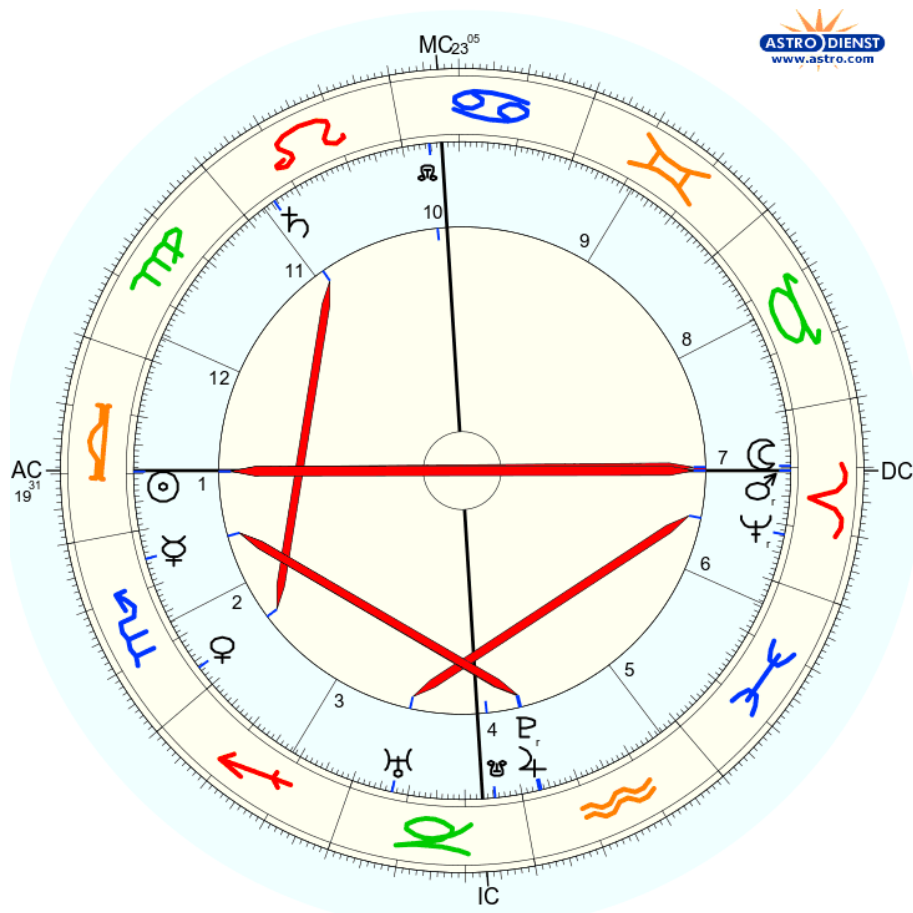
Wanneer Petrus beseft dat het Jezus is die op het strand staat, trekt hij zijn mantel aan en begeeft zich doorheen het water naar de oever, die 200 el van het bootje is verwijderd. Op de oever gekomen, gaat hij terug in het bootje naar het meegesleepte net om vis te halen. Dit samengestelde beeld kunnen

de tweede ‘omkering’ komt zij tot volle herkenning.

we begrijpen als een aanduiding van de tijd die verloopt tussen het moment van de schouwing (de nacht van 19 op 20 april 33) en de dag van Petrus' dood. De aanvankelijke 'naaktheid' van Petrus betekent dat hij zijn lichaam had afgelegd. In de imaginatie trekt hij, de omgekeerde tijdsrichting volgend, zijn 'mantel' aan en springt in het 'water' dwz. in de stroom van de tijd, tot bij Christus, dwz. tot bij het ogenblik waarop de schouwing plaatsvindt. Hij legt eerst 200 el af; deze afstand correspondeert met een tijdspanne die we nog moeten bepalen. Vervolgens keert hij één bootlengte terug; omdat het bootje een week symboliseert betekent dit dat we van de door 200 el voorgestelde tijd nog één week moeten aftrekken.



Figuur 4a: horoscoop bij zonsopgang op de dag van Petrus' dood (Rome; zaterdag 13 oktober 64; 6:15 lokale tijd). Alleen de zeer scherpe aspecten zijn getoond (orb setting: 20%). Zon: 18°40'1" Libra; Maan: 8°23'4" Aries; Mercurius: 3°37'36" Scorpio; Venus: 25°4'32" Scorpio; Mars: 19°51'58"R Aries; Jupiter: 3°5'1" Aquarius; Saturnus: 24°19'2" Leo; Uranus: 7°8'39" Capricornus; Neptunus: 8°19'13"R Aries; Pluto: 3°28'59"R Aquarius; stijgende maanknoop: 25°32'10" Cancer; ascendant: 18°44' Libra; midhemel: 22°9' Cancer. **Figuur 4b** geeft de hemelstand één etmaal later. De constellatie vertoont twee scherpe conjuncties Jupiter-Pluto en Maan-Neptunus, te vergelijken met de oppositie Jupiter-Pluto en het vierkant Maan-Neptunus die op de dag van de Verrijzenis het 'hemelkruis' vormen (**figuur 4c**). Eén dag later is de conjunctie Maan-Neptunus opgevolgd door een samenstand Maan-Mars.



Figuur 4b: horoscoop bij zonsopgang van de dag na Petrus' dood (Rome; zondag 14 oktober 64; 6:15 lokale tijd). Alleen de zeer scherpe aspecten zijn getoond (orb setting: 20%). Zon: 19°40'28" Libra; Maan: 20°20'58" Aries; Mercurius: 5°6'13" Scorpio; Venus: 26°17'17" Scorpio; Mars: 19°30'2" R Aries; Jupiter: 3°7'45" Aquarius; Saturnus: 24°24'20" Leo; Uranus: 7°9'58" Capricornus; Neptuneus: 8°17'34" R Aries; Pluto: 3°28'51" R Aquarius; stijgende maanknoop: 25°17'36" Cancer; ascendant: 19°31' Libra; midhemel: 23°5' Cancer. In vergelijking met een etmaal tevoren (figuur 4a) is de Maan overgegaan van een conjunctie met Neptuneus (vierkant Uranus) naar een conjunctie met Mars (opposiet Zon). De zeven klassieke planeten zijn nu door aspecten verdeeld in drie groepen die de volgorde van de weekdays weerspiegelen: Zon-Maan-Mars, Mercurius-Jupiter en Venus-Saturnus. De twee trans-Saturnische planeten zijn eveneens door een scherp vierkantsaspect verbonden. De pseudo-planeet Pluto vormt een nauwe conjunctie met Jupiter.

Vergelijking van figuren 4a en 4b toont dat de Maan tijdens de dag van Petrus' dood overgaat van een verbinding met het planetaire duo {Uranus-Neptunus; ♅♆♊} naar een samenstand met Mars. Uranus en Neptuneus werden door Steiner in samenhang gebracht met Levensgeest en Geestmens, de hoogste geestelijke geledingen van de mens¹⁵.

Het Griekse woord dat vertaald wordt door 'el' is 'pēchus' (πῆχυς; Engels: 'cubit') een eenheid gelijk aan 0,4623 meter en tevens 1:400 van de 'stadie' of 'stadion' (στάδιον) die een lengte had van 184,9 meter¹⁶. De in het evangelie vermelde afstand van 200 el komt dus overeen met een half stadion. Deze stadion is de olympische loopafstand en staat als dusdanig beeld voor de canonische lengte van de menselijke 'levensloop' (over de lengte waarvan in de oudheid diverse opvattingen circuleerden). Rudolf Steiner heeft herhaalde-

¹⁵ R.Steiner, GA 317, p.168 (Dornach, 6 juli 1924).

¹⁶ Voor een overzicht zie bv.: https://en.wikipedia.org/wiki/Ancient_Greek_units_of_measurement

lijk gewezen op de bijzondere betekenis van de leeftijd van 63 jaar (bereikt na negen periodes van zeven jaar)¹⁷. Uitgaand van deze tijdsduur zou de afstand van 200 el overeenkomen met [63 jaar : 2 =] 31,5 jaar. De tijd tussen de nacht van 19 op 20 april 33 en de dood van Petrus omvat dan één week minder dan 31,5 jaar, wat ons brengt op zaterdag 13 oktober 64. Merkwaardig genoeg werd deze vooralsnog hypothetische datum voor Petrus' dood langs compleet verschillende weg afgeleid door de Margherita Guarducci ("**Saint Pierre retrouvé**" Parijs: éd. Saint-Paul, 1974,1979, p.26-35)¹⁸. De overeenkomst is veel te precies voor verklaring door toeval.

Het uur van Petrus' dood is niet bekend. De horoscopen van zaterdag 13 en zondag 14 oktober 64 (zonsopgang, Rome) zijn afgebeeld in de **figuren 4a,b**. Deze constellaties zijn bijzonder merkwaardig en verwijzen, via de standen van de planeten, naar de planetaire week. De negen planeten en Pluto zijn zonder uitzondering verbonden door scherpe aspecten. Tussen beide horoscopen is één opvallend verschil: de samenstand Maan-Neptunus op zaterdagmorgen wordt opgevolgd door een samenstand Maan-Mars op zondagmorgen. In de horoscoop van zondagochtend zijn de zeven klassieke planeten

¹⁷ Rudolf Steiner (27 februari 1961-30 maart 1925) heeft, met name tijdens zijn laatste actieve maanden, verschillende keren gesproken over de bijzondere betekenis van het 63^{ste} levensjaar. Hij beschouwde de levensloop tot 63 jaar als een opeenvolging van een 'leerlingfase' (3 zevenjarenperiodes, tot 21 jaar, geassocieerd met achtereenvolgens Maan, Mercurius en Venus), een 'gezelffase' (van 21 tot 42 jaar, drie zevenjarenperiodes geassocieerd met de zon; cfr. H.Zwart "**The fortieth year of life: a biographical marker**") en een 'meesterfase' (van 42 tot 63 jaar, drie zevenjaarperiodes geassocieerd met Mars, Jupiter en Saturnus; GA 243, p.133-134; zie tevens schema's GA 243, p.130 en GA 236, p.210). Volgens hem spiegelen zich de wezenheden verbonden met de opeenvolgende planetensferen in de opeenvolgende fases in het mensenleven (GA 236, p.207). Eens de leeftijd van 63 jaar overschreden treedt een soort bevrijding op: "**Wenn wir beim Saturn angekommen sind, dann haben wir alles dasjenige, was die Planetensphäre beziehungsweise die Wesen der Planetensphäre in Gnaden an uns tun können, durchgemacht und bekommen dann, im okkulten Sinne gesprochen, das frei im Weltenall sich bewegende, geschenkte Leben, das zurückschaut auf das planetarische Leben vom Initiationstandpunkte aus, und das in gewisser Beziehung emanzipiert sein kann von dem, was in früheren Lebensaltern noch Notwendigkeiten sind**" (GA 243, p.134). Merkwaardig genoeg merkte hij daarbij op dat men over bepaalde inzichten pas kan spreken wanneer men zelf de leeftijd van 63 jaar heeft bereikt ("**Will man die Weltgeheimnisse im Zusammenhang schauen, dann muß man das dreiundsechzigste Lebensjahr überschritten haben. Daher würde ich gewisse Dinge, die ich jetzt unverhohlen ausspreche, vorher nicht haben sagen können, bevor ich eben in dieser Lage war**"; GA 240, p.194; Torquay, 21 aug. 1924).

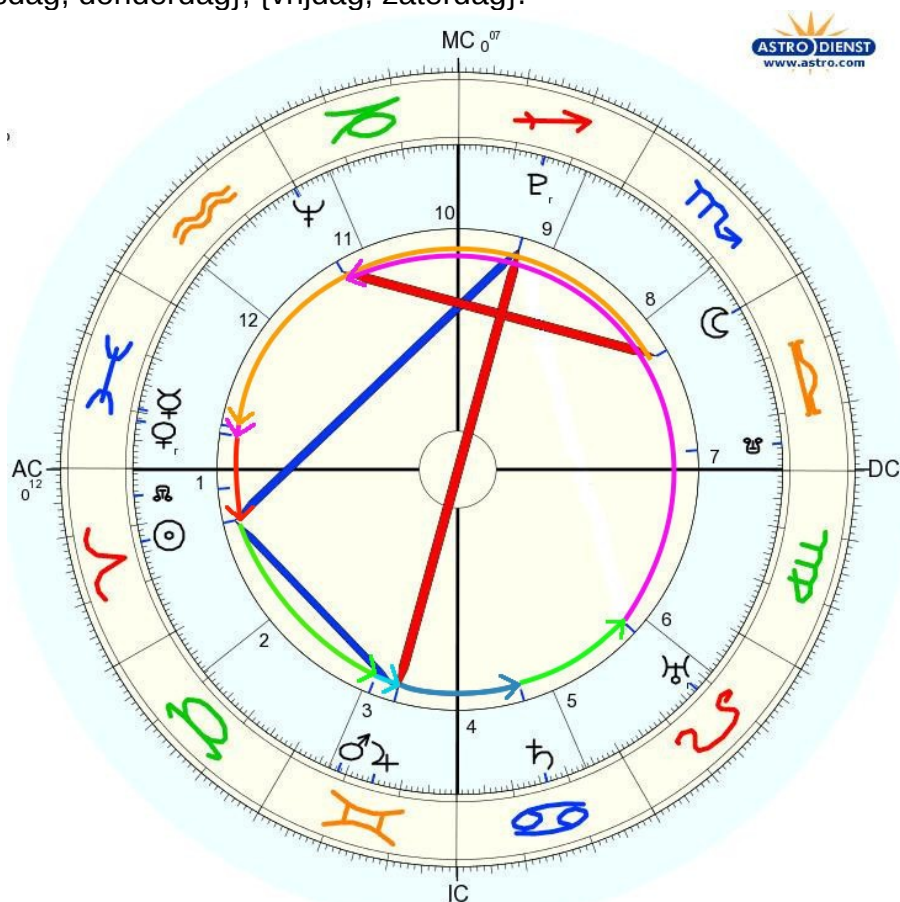
¹⁸ Guarducci gaat uit van het preciese tijdsinterval van 3 jaar, 7 maanden en 27 dagen dat opgegeven wordt in de apocriefe tekst "**De Hemelvaart van Jesaja**" (door de Ethiopisch-orthodoxe kerk als gezaghebbend beschouwd). Dit tijdsinterval wordt door Margherita Guarducci geïdentificeerd als de tijd tussen de dood van Petrus en de dood van Nero op 9 juni 68. Zij verwijst daarbij naar een andere apocriefe tekst, de "**Openbaring van Petrus**", waarin de marteldood van Petrus wordt beschouwd als het begin van Nero's ondergang. Deze lezing werd vervolgens bevestigd door de vaststelling dat 13 oktober onder Nero's bewind gold als de 'dies imperii', de 'dag van de keizer', waarop traditioneel gladiatorenspelen en terechtstellingen werden gehouden. Nero's christenvervolging na de brand van Rome (vermeld door Tacitus) zou dus op die dag een hoogtepunt hebben gekend en het zou bij die gelegenheid zijn geweest dat Petrus in de arena werd gedood.

Zie ook: <https://crc-resurrection.org/toute-notre-doctrine/contre-reforme-catholique/archeologie-biblique/la-verite-sur-la-tombe-de-saint-pierre.html>

Boven deze arena, en boven Petrus' vlakbij gelegen graf, werd dan later de Vaticaanse basiliek gebouwd. Zie bv.:

https://www.academia.edu/38579390/Pasqua_319_fondazione_della_Basilica_costantiniana_di_San_Pietro_a_Roma_L_UNIVERSO_Istituto_Geografico_Militare_Firenze_April_2018

(die hun naam geven aan de weekdays) verbonden in drie groepen: {Zon ♂ (Maan♂Mars)}, {Mercurius ☿ Jupiter} en {Venus ♀ Saturnus}. Deze planeten suggereren een driedeling van de week: {zondag, (maandag-dinsdag)}, {woensdag, donderdag}, {vrijdag, zaterdag}.



Figuur 4c: Het 'hemelkruis' (rood) dat zich vormde op de ochtend van de Verrijzenis (Jeruzalem, zondag 5 April, 33 AD; 5h15 plaatselijke tijd, 18h sterrentijd). Zwakkere aspecten (blauw) verbinden het kruis met de Zon. Het hemelkruis bestaat uit een oppositie Jupiter-Pluto met dwars daarop een vierkant Maan-Neptunus. Gezien de grote hoeksnelheid van de Maan bleef deze astrologische structuur slechts enkele uren bestaan. Zon: 13°3'12" Aries; Maan: 29°56'32" Libra; Mercurius: 19°28'12" Pisces; Venus: 21°32'4"R Pisces; Mars: 8°30'28" Gemini; Jupiter: 14°52'28" Gemini; Saturnus: 16°11'39" Cancer; Uranus: 17°35' 20"R Leo; Neptunus: 0°25'57" Aquarius; Pluto: 14°38'52"R Sagittarius; klimmende maanknoop: 4°49'40" Aries; ascendant: 0°12' Aries; midhemel: 0°7' Capricornus. Uit:

[https://www.academia.edu/33857672/King Eisu and the riddle of the fig tree John 1 48 On Jesus presence in Cornwall and Somerset](https://www.academia.edu/33857672/King_Eisu_and_the_riddle_of_the_fig_tree_John_1_48_On_Jesus_presence_in_Cornwall_and_Somerset) (appendix II).

De hemelconstellatie bij de dood van Petrus (figuren 4a,b) vertoont overeenkomsten met de hemelconstellatie van de Verrijzenis. De oppositie Jupiter-Pluto (♃♇) en het vierkant Maan-Neptunus (♌♆) uit het hemelkruis komen overeen met nauwe samenstanden (♌♃) en (♌♇) op 13 oktober 64. Op de dag van de Verrijzenis staan de negen planeten volgens tegenwijzerzin in canonische volgorde, van Maan tot Neptunus (pijlen; de pseudoplaneet Pluto maakt geen deel uit van deze configuratie). Dezelfde ordening is niet aanwezig bij Petrus' dood, doch de aspecten in de betrokken horoscoop (figuur 4b) produceren wel een geordend stel van drie planetenparen gevormd uit één onderzonnige en één bovenzonnige klassieke planeet (Maan-Mars; Mercurius-Jupiter; Venus-Saturnus).

De Verrijzenis vond plaats op de eerste zondag na de eerste volle maan na de lente-evening. De horoscoop van 14 oktober 64 betreft de eerste zondag na/op de eerste volle maan na de herfstevening.

Via esoterisch-imaginatieve tekstconstructie verwijst het laatste hoofdstuk van het Johannesevangelie naar het concept van de planetaire week (via het beeld van het bootje en zijn zevenkoppige bemanning) en naar de preciese datum van Petrus' dood, die plaatsvindt onder een gesternte dat opnieuw naar de planetaire week verwijst in de zin dat de zeven 'weekplaneten' betrokken zijn in drie clusters van zeer scherpe onderlinge aspecten waarbij de betrokken planeten telkens overeenkomen met aangrenzende weekdays. De beeldentaal van perikoop 67 (Jh.21:1-14) drukt de menselijke activiteiten uit van economische productie en consumptie, en van de verhouding tussen deze activiteiten en de Verrezenen. De aard van de in [figuur 4a,b](#) getoonde constellatie, met zijn partitie van de zeven klassieke planeten in drie clusters, suggereert dat dit economische domein een driegelede structuur vertoont. In de eerste regels van perikoop 68 geeft Christus drie aanwijzingen aan Petrus: **“Voed mijn lammeren!”** (Jh.21:15), **“Leid mijn schapen”** (Jh.21:16) en **“Voed mijn schapen”** (Jh.21:17). Deze drie instructies suggereren door hun aard en aantal eveneens een drieleding van het economisch leven. Om de natuur van deze structuur te begrijpen kunnen we beroep doen op de met de planeten verbonden beeldentaal en op bepaalde door Rudolf Steiner voorgestelde concepten (GA 340; overzicht in [figuur 5](#)).

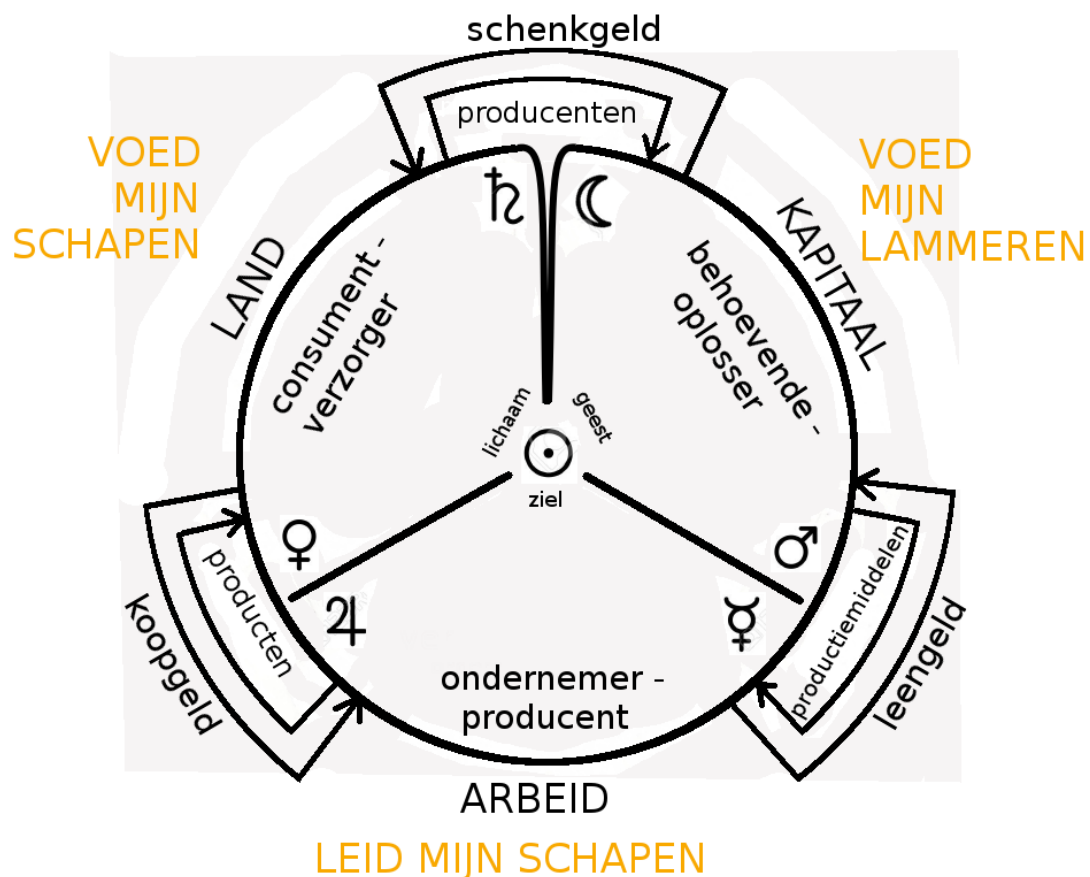
De Zon, als eerste dag van de week, is het beeld voor het menselijke Ik, het 'Ego Eimi' (het 'Ik Ben' of de 'Logos in mij' cfr. Jh.8:58). De uiteindelijke finaliteit van het economisch leven is de incarnatie van het 'Ik Ben', dat op zijn beurt de natuur van de economische cyclus bepaalt. In [figuur 5](#) is de Zon (☉) geplaatst in het centrum van de economische cyclus, die zich vervolgens afspeelt in drie fasen, waarvan de natuur is gekarakteriseerd door drie planetenparen {Maan (☾) – Mars (♂)}, {Mercurius (☿) – Jupiter (♃)} en {Venus (♀) – Saturnus (♄)}, telkens gevormd uit een onderzonnige (☾, ☿, ♀) en een bovenzonnige (♂, ♃, ♄) planeet, in canonische volgorde samengenomen.

De economische cyclus begint, uit de aard van de zaak, met de waarneming van de economische behoefte. Het archetypische beeld van de economische behoefte wordt geleverd door het pasgeboren kind, dat primaire noden voelt doch deze zelf niet kan identificeren of bevredigen. De volle maan is het astrologisch beeld van deze archetypische verschijning van de behoefte (het astrologische beeld van de Maan komt over het algemeen overeen met het jonge kind en met de eerste levensfase). De volle maan (cfr. [figuur 4b](#)) weerspiegelt ten volle het zonlicht. Het is de Zon, beeld voor het 'Hogere Ik' van de mens, die de eigenlijke motivatie¹⁹ biedt voor de economische activiteit: door de bevrediging van de menselijke behoefte maken wij de weg vrij voor de aardse activiteit van de individuele menselijke geest.

Op de verschijning van de behoefte volgt, als logisch noodzakelijke volgende stap, de identificatie van de wijze waarop de behoefte kan worden bevredigd. Het is onmogelijk om de behoeftebevrediging daadwerkelijk aan te vatten zolang niet is vastgesteld met welke middelen en langs welke weg de behoefte kan worden bevredigd. Op dit punt verschijnt onvermijdelijk een element van geestelijke strijd, dat wordt voorgesteld door Mars en dat twee aspecten

¹⁹ Zie bv. van de Zwitserse econoom Bruno Frey **“Not just for the money. An economic theory of personal motivation”** Cheltenham: Edward Elgar Publ. (1997). Voor Steiner over motivatie zie bv.: https://www.academia.edu/8994962/Rudolf_Steiner_de_sociale_hoofdwet_1905_en_het_mysterie_van_de_geest

vertoont. Enerzijds moet een idee worden gevormd over de wijze waarop de behoefte kan worden bevredigd. Met name dient een idee te ontstaan over de natuur van de vereiste productiemiddelen annex productie-organisatie. Over het algemeen zullen meerdere ideeën worden gevormd en tegenover elkaar afgewogen. Anderzijds dient ook een voorstel te ontstaan betreffende de daadwerkelijke leiding van de productie; iemand moet worden geselecteerd om de productie uit te voeren en/of te leiden. Het geestelijk domein voorgesteld door het koppel Maan-Mars resulteert in een keuze tussen productievoorstellen. Rond het geschikt bevonden voorstel verzamelt zich KAPITAAL. Dit kapitaal is vertrouwen in het geselecteerde productieve voorstel, uitgedrukt in geld en middelen. In navolging van Steiner kan men de betrokken geldstroom 'leengeld' noemen. Het domein Maan-Mars is van nature geestelijk: behoeften worden waargenomen (☾) en productieve ideeën worden ontvouwd (♂), met als achterliggende motivatiebron het weten omtrent de geestelijke natuur van de behoevende mens (☉).



Figuur 5: Samenhang tussen de planetaire weekcyclus en het economisch leven. De economische activiteit in enge zin (ARBEID, gebaseerd op arbeidsdeling) wordt voorgesteld door het planetenpaar Mercurius-Jupiter. Deze activiteit ligt ingebed tussen een geestelijke pool (KAPITAAL; Maan-Mars) en een natuurlijke pool (LAND; Venus-Saturnus). De Zon is het beeld van het geïncarneerde menselijke IK en vormt als zodanig de eigenlijke kern van de cyclus, in de zin dat de zorg voor het geïncarneerde IK de ultieme motivatie levert voor de economische activiteit. Met wijzigingen overgenomen uit https://www.academia.edu/34138387/Basisinkomen_landrente_en_sociale_driegeleding waar tevens de begrippen koopgeld/leengeld/schenk-geld nader worden toegelicht.

Op de geestelijke sfeer (Maan-Mars) volgt het domein van de 'arbeid' waar de daadwerkelijke productie ter hand wordt genomen.

Het hoofdkenmerk van deze menselijke arbeid is de *arbeidsdeling*: menselijke arbeid speelt zich af in een context van overeengekomen taakverdeling tussen gespecialiseerde individuen. De menselijke ziel is datgene wat leeft tussen de menselijke individuen en de menselijke individuen verbindt; de concrete arbeid is ingebed in de wereld van de ziel²⁰.

Het grondfenomeen kenmerkend voor het economisch domein is het contract, de *overeenkomst in rechte* waarbinnen de productie plaatsvindt²¹. Dit centrale beginsel wordt weerspiegeld door het planetaire paar Mercurius-Jupiter. In de Petrinische oerhoroscopen van 13-14 oktober 63 ([figuur 4a,b](#)) treft men dit planetenpaar aan als het inlopend vierkantsaspect ♿□♃. Mercurius is het geestelijk beginsel van de boodschap, de mogelijkheid tot verbinding, de overdracht van inzichten. Jupiter is het geestelijk beginsel van wijsheid, ordening en wet²². Mercurius draagt vanuit de geestelijke sfeer het vrij verworven inzicht aan, dat het geestelijk uitgangspunt vormt voor de overeenkomst, de vrij aangegane wederzijdse verbintenis met het oog op de verwerkelijking van een productief doel. We kunnen zo'n overeenkomst beschouwen als gesloten tussen 'ondernemers' die hierdoor samen een 'producent' vormen. Daarbij gebruiken we beide woorden op een ongewone, maar hopelijk vruchtbare wijze. We beschouwen iedereen die contractueel deelneemt aan een productief verband als 'ondernemer'. We stappen dus af

²⁰ Doorheen onze zintuigen ervaren we de stoffelijke wereld; onze geest dringt door in het gebied van het geestelijke; onze ziel of psyche is gericht op de medemens. Zie bv. p.13 in: https://www.academia.edu/28254939/Het_ik_mysterie_de_navolging_van_Christus_en_het_kruis_als_levend_symbool. In dezelfde tekst vindt men ook referenties i.v.m. het trichotomisch mensbeeld (de mens als driedelig wezen, met een lichaam, een ziel én een geest).

²¹ Steiner heeft herhaaldelijk het inzicht uitgesproken en beargumenteerd dat de drie domeinen van het *geestesleven*, het *rechtsleven* en het *economisch leven* georganiseerd zijn rond de principes van respectievelijk *kennis*, *wet* en *overeenkomst*. Zie bv. GA 337a, p.205-206 (Stuttgart, 16 juni 1920): **"Bei Erkenntnissen müssen wir immer uns der Wirklichkeit gegenüberstellen, und aus der Wirklichkeit heraus müssen wir durch Erkenntnisse den Impuls zu dem bekommen, was wir tun sollen (...) Gesetze werden gegeben, damit das staatlich-politische Leben, das Rechtsleben, bestehen kann. Aber man muß warten, bis einer nötig hat, im Sinne eines Gesetzes zu handeln, erst dann muß er sich um dieses Gesetz kümmern. Oder man muß warten mit der Anwendung des Gesetzes, bis einer es übertritt. Kurz, es ist immer etwas da, das Gesetz, aber erst für den Fall, der eventuell eintreten kann. Immer ist das Wesen der Eventualität vorhanden, der *casus eventualis*. Das ist etwas, was immer dem Gesetz zugrundeliegen muß. Man muß warten, bis man mit den Gesetz etwas machen kann. Das Gesetz kann da sein; wenn es nicht einschlägt in meine Sphäre, dann interessiert mich das Gesetz nicht (...) Beim wirtschaftlichen Gliede kommt man mit dem Gesetz nicht aus, denn es reicht nicht aus, Gesetze bloß zu geben etwa darauf, ob einem aus diesen oder jenen Verhältnissen das oder jenes in einer bestimmten Weise geliefert werden soll. Da kann man nicht auf Eventualitäten hin arbeiten. Da tritt ein drittes neben der Erkenntnis und neben dem Gesetz auf, das ist der *Vertrag*, der bestimmte Vertrag, (...) der nicht wie das Gesetz auf das Eventuelle hin arbeitet, sondern der auf das ganz bestimmte Erfülltwerden hin arbeitet. Ebenso wie die Erkenntnis im geistigen Leben und wie das Gesetz im staatlich-politisch-rechtlichen Leben herrschen muß, so muß herrschen der Vertrag, das Vertragswesen in all seinen Verzweigungen im Wirtschaftsleben (...) **Alles, was im Leben unterliegt den Erkenntnissen, das muß verwaltet werden auf dem freien Boden des geistigen Gliedes. Alles, was im Leben in Gesetze eingespannt werden kann, gehört dem Staate an. All das, was dem verbindlichen Vertrag unterliegt, muß dem Wirtschaftsleben eingefügt werden**".**

²² Over de goddelijke en menselijke wet in het Johannesevangelie, zie bv. https://www.academia.edu/43919365/Remarks_on_the_embedment_of_the_Pericope_Adulterae_in_Johns_gospel

van het klassieke onderscheid tussen 'werkgever' en 'werknemer' doch beschouwen ieder productief menselijk individu als een beweeglijke 'ondernemer' die als eigen kapitaal in elk geval de door hem ontwikkelde vaardigheden inbrengt. De aaneensluiting van de uiteenlopende vaardigheden vormt de 'producent'. In deze opvatting komen 'ondernemer' en 'producent' overeen met respectievelijk de Mercurius-zijde en de Jupiter-zijde van het domein.

In de Petrinische horoscopen is het aspect (♄ □ ♃), dat het beeld vormt voor de menselijke arbeidsovereenkomst, belast door Pluto (♇). Deze pseudo-planeet vormt een nauwe conjunctie met Jupiter en geldt ook als 'heerser' van Scorpio, het teken waarin Mercurius staat. Pluto drukt het beginsel uit van aardse macht en machtsuitoefening. Het machts-element corrumpeert het economisch domein langs twee zijden. Enerzijds wordt de vrije arbeidsovereenkomst geïsurpeerd en vervangen door een ongelijk dwangcontract²³. Anderzijds wordt de productieve beschikking over het productiemiddel, dwz. het 'bezit' van het productiemiddel, vervangen door 'oneigenlijke eigendom' van het productiemiddel²⁴. De markt (♃ | ♀) waar met 'koopgeld' de producten van de arbeid worden verkocht en gekocht, wordt misbruikt om niet-producten zoals 'arbeid' en 'land' als oneigenlijke koopwaar te verhandelen.

Het domein van de 'arbeid' brengt waren of producten voort, die kunnen ingezet worden voor de bevrediging van de economische behoeften. Via de vrije markt bereiken zij het domein van het 'land', dat men ook het domein van de 'zorg' kan noemen. Binnen dit maatschappelijk domein worden de middelen geproduceerd voor de menselijke arbeid ingezet voor 'zorg' dwz. voor bevrediging van de behoeften. Op het domein van het land kunnen opnieuw twee planetaire functies worden geïdentificeerd. De consumentfunctie, die overeenkomt met Venus, betreft op de markt wat nodig is voor de zorg. De zorgfunctie komt overeen met Saturnus: hier worden de betrokken middelen effectief voor verzorging ingezet. De kern van het economische leven wordt gevormd door het domein van arbeid en productie (♄ □ ♃); langs de geestelijke zijde wordt dit domein voorafgegaan en begrensd door het domein waarin de ideeën voor behoeftebevrediging worden ontwikkeld (♃ ♂ ♂); langs stoffelijk-natuurlijke zijde wordt dit domein opgevolgd door het 'land' (♀ □ ♄). Dit land omvat het grondgebied, inclusief zijn productieve infrastructuur en zijn menselijke bevolking, beschouwd vanuit fysiek en natuurlijk oogpunt. Als bewoner van het land zorgt de mens voor het land, met inbegrip van zijn medemensen. Hiertoe trekt de mens, als consument, producten aan via de markt, die dan voor de zorg worden ingezet. In economische zin zijn deze producten 'verbruikt' op het ogenblik dat ze door de 'consument' worden aan-

²³ "Solange der Glaube herrscht, daß man das, was Arbeitszeit, was Maß und Art der Arbeit sein muß, innerhalb des Wirtschaftskörpers selbst regeln will, so lange kann der Arbeiter nicht zu seinem Recht kommen. Der Arbeiter muß bereits sein Arbeitsrecht voll geregelt haben, wenn er dem Arbeitsleiter nur irgendwie gegenübertritt. Nur dann ist er in der Lage, einen wirklichen Vertrag zu setzen an die Stelle der heutigen Scheinverträge, des Lohnvertrages, oder wie man es nennen will, der kein freier Vertrag ist, weil der Arbeiter nicht das Arbeitsrecht hinter sich hat, das ihn erst in die Lage versetzt, einen wirklich freien Vertrag zu schließen. In dieser Wirtschaftsordnung kann der Arbeiter nicht zu seinem Recht kommen, sondern nur durch die Abgliederung der gesamten Rechtsverhältnisse vom Wirtschaftsleben und ihrer Überführung in das, was an die Stelle des Staates zu treten hat" (R.Steiner, GA 331, p.26; Stuttgart, 8 mei 1919).

²⁴ https://www.academia.edu/34138387/Basisinkomen_landrente_en_sociale_driegeleding

geschaft (♀). In natuurlijke zin worden de producten verbruikt in de zorg (♂). Het domein van het 'land' sluit in zeker opzicht de economische kringloop af. Dit wordt uitgedrukt door de polariteit Saturnus-Maan. Saturnus staat voor de oudere, de Maan voor het kind. De polariteit Saturnus-Maan heeft negatieve connotaties: Saturnus kan zijn eigen kinderen opvreten²⁵. Saturnus is traditioneel ook de planeet van schaarste en tekort: het menselijk tekort dat zich opstapelt in de loop van de economische cyclus manifesteert zich ten volle in de Saturnusfase: de zorg schiet tekort. Tussen Saturnus en Maan bevindt zich, in de weekdagencyclus, de Zon. De Zon zelf is beeld van het hogere Ik, van de Logos in de mens. Dit beeld levert de uiteindelijke motivatie voor de economische cyclus. De structuur van de week nodigt ons uit om, bij de aanvang van de cyclus, stil te staan bij deze geestelijke kern. Wordt deze uit het oog verloren, dan degenereert de economische cyclus en zal Saturnus inderdaad de eigen kinderen opvreten.

Zoals geïllustreerd in **figuur 5** brengt het Maan-Mars-domein de productiemiddelen voort, het Mercurius-Jupiter-domein de producten, en het Venus-Saturnus-domein de producenten. Vanuit het land rijst de nieuwe generatie op; nieuwe geest wordt geboren in het land en betreedt van daaruit het domein van de geest. De monetaire boekhouding van de economische kringloop heeft in de drie fasen een ander karakter. In **figuur 5** is het door Steiner ingevoerde onderscheid tussen 'koopgeld', 'leengeld' en 'schenkgeld' aangegeven. Tegenover de stroom van producten van het domein 'arbeid' naar het domein 'land' staat een stroom van 'koopgeld' die het fenomeen van de arbeidsdeling weerspiegelt (men deelt de arbeid en koopt elkaars producten). De stroom van productiemiddelen van het domein 'kapitaal' naar het domein 'arbeid' staat tegenover een stroom aan 'leengeld' die de specialisatie weerspiegelt mbt. de vernieuwing van de productiemiddelen (de ondernemers besteden de vernieuwing en verbetering van het productieapparaat uit aan de meest bekwamen en ontvangen in ruil voor de middelen die ze daartoe vrijmaken een deel van de door vernieuwing gegenereerde opbrengst: de 'rente'). De stroom van nieuwe producenten van het domein 'land' naar het domein 'kapitaal' staat tegenover een stroom aan schenkgeld waarmee economische ruimte wordt geschapen voor de verschijning en ontwikkeling van datgene wat tegelijk economisch noodwendig is doch door zijn aard onkoopbaar, nl. menselijke geest (nieuwe producenten en creativiteit).

Het merkwaardige gesprek tussen Christus en Petrus in Jh.21:15-17 (aanhef van perikoop 68) gaat direct vooraf aan de verwijzing door Christus naar de dood van Petrus in Jh.21:18-19. We kunnen dus verwachten dat deze conversatie mede betrekking heeft op de in **figuur 4** getoonde constellaties, en via deze op de oergestalte van het economisch leven (**figuur 5**) zoals die wordt uitgedrukt in de sterftehoroscoop van Petrus. De drie opeenvolgende vragen van Christus worden door Petrus niet direct begrepen. Deze vragen luiden: **"Bemint gij mij boven alles?"**; **"Bemint gij mij?"**; **"Hebt gij mij lief?"**. Petrus lijkt het verschil tussen de drie vragen niet te bemerken en antwoordt telkens: **"Ik heb U lief"**. Christus wisselt de drie vragen af met drie richtlijnen (**"Voed mijn lammeren"**, **"Leid mijn schapen"**, en **"Voed mijn schapen"**) die in **figuur 5** zijn opgenomen.

²⁵[https://en.wikipedia.org/wiki/Saturn_\(Rubens\)#/media/File:Rubens_saturn.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Saturn_(Rubens)#/media/File:Rubens_saturn.jpg)

Over het onderscheid tussen de Griekse werkwoorden ‘agapáō’ (ἀγαπάω, dat we vertalen door ‘beminnen’) en ‘philéō’ (φιλέω; hier vertaald door ‘lief hebben’) is veel geschreven²⁶. Over het algemeen geldt dat ‘agapáō’ betrekking heeft op bovenstoffelijke of hemelse liefde en ‘philéō’ op aardse liefde of vriendschap. In de bekende Johanneïsche woorden: **“God is liefde”** (1 Jh.4:8, 16²⁷) of Johannes’ verwijzing naar Gods liefde voor de wereld (Jh.3:16) worden de woorden ‘agapē’ en ‘agapáō’ gebruikt. Hetzelfde geldt voor de bergrede (Mt.5:43-46). Deze hogere vorm van liefde kan echter corrumperen en op het boze worden gericht (zie bv. Jh.3:19). De drievoudige vraag van Christus aan Petrus kan worden begrepen in het licht van het trichotomisch mensbeeld (de mens omvat geest, ziel en lichaam): het *‘beminnen van de Logos boven alles’* heeft betrekking op de geest, het *‘beminnen van de Logos’* op de ziel, en het *‘liefhebben van de Logos’* op het lichaam. De drie richtlijnen kunnen dan in verband worden gezien met de drie domeinen van het economisch leven zoals geïllustreerd in **figuur 5**. **“Voed mijn lammeren”** heeft betrekking op de geestelijke pool van het economisch leven, gekarakteriseerd door het planetenpaar Maan-Mars. De Maan levert hier het beeld voor de zuivere en direct beleefde behoefte, zonder besef van oplossing, zoals die in archetypische vorm door een pasgeborene wordt gevoeld. Mars verwijst naar de geestelijke functie van ‘oplosser’: ideeën en middelen worden gecreëerd om tegemoet te komen aan de behoefte. **“Voed mijn lammeren”** geeft de aard van dit domein treffend weer; de creatie van oplossingen vergt een totale liefde voor de Logos, dwz. voor het wezen van waarheid en waarheidszin, zowel bij de identificatie van de behoefte als bij het opsporen van de oplossing (Mk.12:30; Jh.21:15). Het domein Mercurius-Jupiter heeft een ander karakter. Het centrale vraagstuk is hier de leiding van de gezamenlijke arbeid (de functie van ‘producent’), hetgeen wordt uitgedrukt in de aansporing **“Leid mijn schapen”**. De ‘agapē’ heeft hier betrekking op het zieleniveau: **“Bemin uw naaste zoals uzelf”** (Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν; Mk.12:31). Het domein Venus-Saturnus (het ‘land’) heeft betrekking op het aardse en stoffelijke leven, en op de daadwerkelijke bevrediging van de economische behoeften met behulp van de middelen die door arbeid zijn voortgebracht. Op dit niveau manifesteert zich de aardse genegenheid en toewijding, het ‘liefhebben’. Het beeld van ‘lammeren’ versus ‘schapen’ (Jh.21:15,17) heeft geen betrekking op jongere versus oudere mensen. De ‘lammeren’ zijn de naakte behoeften, zoals die in archetypische en zuivere vorm (dwz. los van ieder begrip of mogelijkheid tot oplossing) door de pasgeborene worden beleefd. Het ‘lam’ kan de eigen behoefte niet identificeren en oplossen; ‘voed mijn lammeren’ heeft betrekking op de identificatie van de behoefte en haar oplossing. ‘Voed mijn schapen’ heeft betrekking op de effectieve bevrediging van de behoefte.

4. De dood van Nathanael-Lazarus-Johannes.

Perikoop 67 (**appendix I**) onthult niet enkel de dag van Petrus’ dood. Ook de sterfdag van NLJ wordt in beeldvorm bekendgemaakt. Petrus wordt door Christus ‘opgewekt’ tot ingewijde van de zevende graad, niet zoals Lazarus

²⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/The_Four_Loves

²⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Ernest_Claes#/media/Bestand:Averbode_Graf_Ernest_Claes_R01.jpg

via een opwekking uit een fysieke dood, maar door een ‘imaginatief gesprek’ over tijd en aard van zijn dood. Petrus vraagt na zijn inwijding onmiddellijk, in de meest algemene zin, naar tijd en aard van de dood van ‘de leerling die Jezus liefhad’ (dwz. NLJ). Christus geeft een antwoord waaruit Petrus kan opmaken dat NLJ door de fysieke dood zal gaan, net zoals Petrus zelf. Wat de preciese sterfdag van NLJ betreft, sleept Petrus het antwoord op zijn vraag in de wacht onder de vorm van het net met ‘153 grote vissen’. Dit geschiedt direct aansluitend op de handelingen die voor zijn eigen sterfdag encoderen: Petrus gaat ‘200 el min één bootlengte’ terug in de tijd, van zijn sterfdag tot het ogenblik waarop hij vraagt: **“Wat dan met hem”?** (Jh.21:21); en het net vol vissen dat hij ter hand neemt levert meteen op die vraag ook het antwoord. De opwekking van Lazarus vond plaats, zoals we zullen zien, in het jaar 33, toen de Zon in het laatste deel stond van Pisces, de dierenriemconstellatie die bestaat uit twee ‘grote vissen’. Een ‘grote vis’ is een vis aan het uitspansel, één van de twee vissen uit Pisces, waar de Zon elk jaar doorloopt. Twee ‘grote vissen’ komen overeen met één jaar, en 153 ‘grote vissen’ dus met 76,5 jaar. Uit Jh.21:11 blijkt dus dat NLJ na zijn opwekking nog 76,5 jaar zal leven. Dat is een verbazend lange tijd maar **“...het net scheurde niet”** (Jh.21:11). Het beeld suggereert ook dat NLJ in de loop van die lange levens-tijd aan hoog tempo geestelijke vaardigheden (‘vissen’) bleef ontwikkelen.

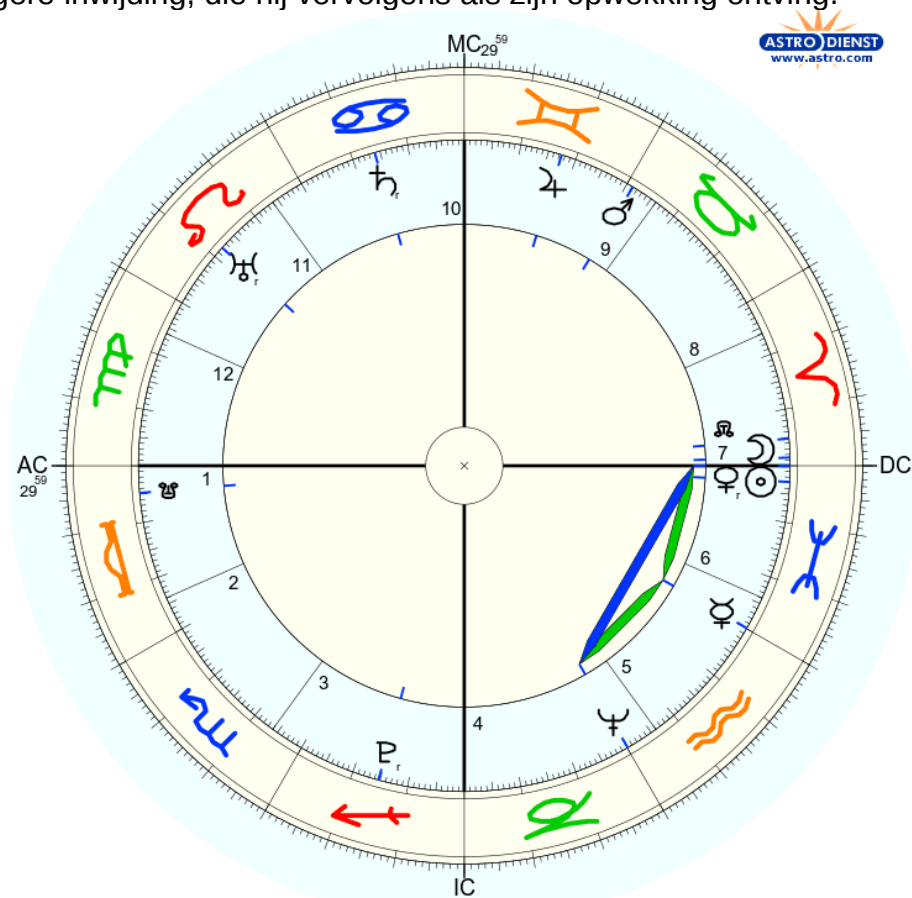
Om de uiteindelijke sterftedag van NLJ te bepalen moeten we eerst de dag van Lazarus’ opwekking terugvinden. De kruisdood van Christus op vrijdag 3 april 33 werd gevolgd door een gedeeltelijke verduistering van de opkomende maan. Deze maaneclips werd, een halve maand voordien, voorafgegaan door een zonsverduistering die zichtbaar was vanaf het diepe zuidelijk halfrond, in de namiddag van donderdag 19 maart 33²⁸. De Zon stond rond die tijd in 27° Pisces. Het hoogtepunt van deze eclips vond plaats dichtbij de lengtegraad van Jeruzalem. Jh.11:9-10 ([appendix II](#)) geeft de oorzaak van Lazarus’ ziekte:

11:9 Jezus antwoordde: “Heeft de dag niet twaalf uren? Indien iemand [‘tis’ ttz. Nathanael-Lazarus, cfr. 11:1] bij dag gaat struikelt hij niet, omdat hij het licht van deze wereld ziet. 10 Wanneer iemand [‘tis’] bij nacht gaat struikelt hij, omdat het licht niet in hem is”.

Doorgaans wordt dit antwoord van Christus geïnterpreteerd als een geruststelling door Christus van de leerlingen, die vrezen voor zijn leven (Jh.11:7-8). De betekenis zou dan zijn dat de tijd van Christus’ aardse leven vaststaat, zoals vaststaat dat de dag twaalf uren telt. Bij nader toezien lijkt deze lezing van Jh.11:9-10 onmogelijk omdat Christus zelf het licht is van de wereld (Jh.1:4). De verzen 11:1 en 11:9 bevatten telkens het woordje ‘tis’ (‘tis’= ‘iemand’). In vers 11:1 heeft ditzelfde woord betrekking op Nathanael-Lazarus, hetgeen suggereert dat 11:9-10 een verklaring geeft voor de ziekte en dood van de betrokkene. Nathanael werd op de bruiloft van Kana ingewijd tot de zesde graad. Hij werd ‘heliodromos’ of ‘menner van de zonnewagen’. In die hoedanigheid werd hij tot ‘de leerling die Jezus liefheeft’, en tot de vaste gezelschapsgedurende de volle twaalf uren van de dag leeft in ‘het licht van de wereld’. De heliodromos **“...ziet het licht van deze wereld”** (Jh.11:9) dwz. hij heeft volledig

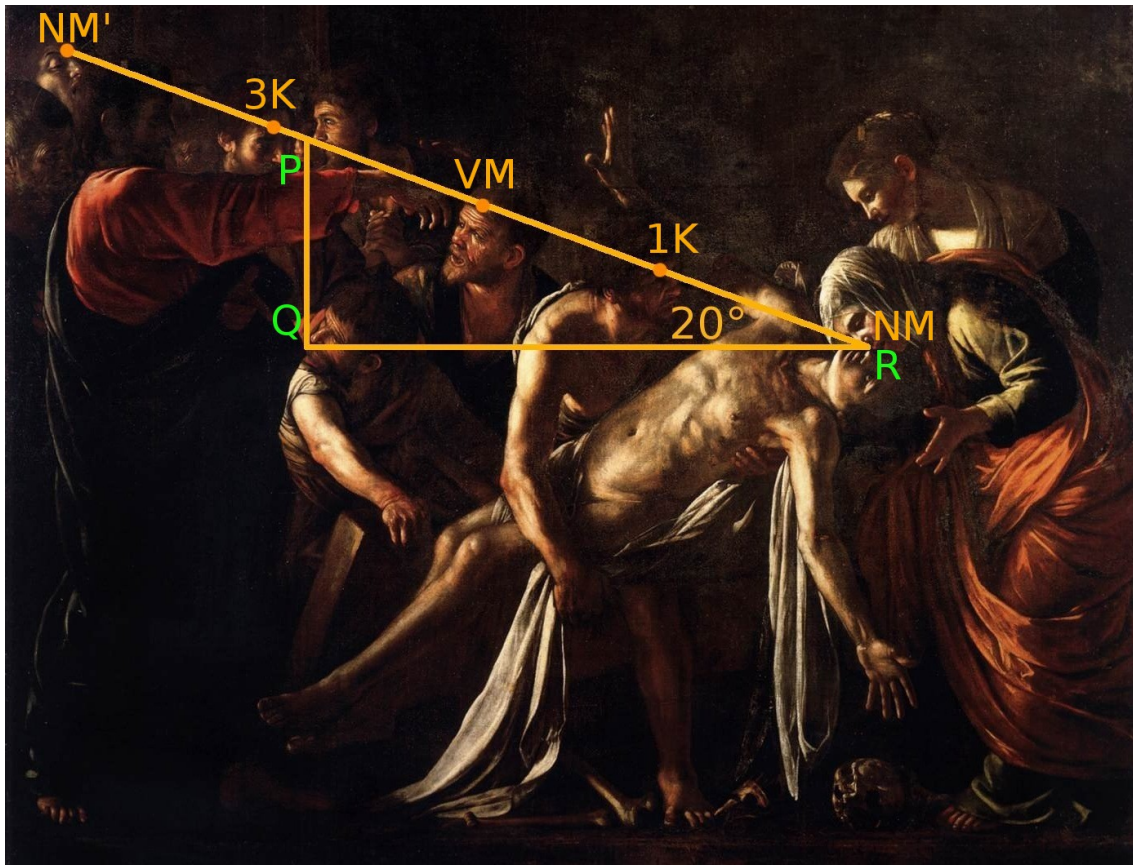
²⁸ <https://eclipse.gsfc.nasa.gov/5MCSEmap/0001-0100/33-03-19.gif>

begrip voor verloop en betekenis van de aardse incarnatie van het Woord (Jh.1:14). De heliodromos is echter geen ingewijde van de zevende graad, geen 'Vader' die de volledige rol van de Logos in de volledige kosmos, met inbegrip van de geestelijke werelden, kan overzien en begrijpen. Nathanael-Lazarus is 'gestruikeld', dwz. in een bijzondere zin dodelijk ziek geworden, omdat hij in zijn hoedanigheid van heliodromos de met de dood van Christus verbonden zon- en maaneclipsen zag opduiken in de stroom van de tijd zonder hun betekenis te doorgronden. Nathanael zag wel de naderende kruisdood van Christus, met wie hij zich één voelde, doch niet diens Verrijzenis. De dag heeft ipso facto twaalf (dag)uren, maar bij een zonsverduistering zijn er toch gebieden op aarde waar de nacht als het ware binnendringt in de dag. De heliodromos die zo'n verschijnsel beschouwt is dan niet door het licht bewoond (cfr. Jh.11:10). Het lijkt alsof Nathanael-Lazarus stierf aan zijn nood tot hogere inwijding, die hij vervolgens als zijn opwekking ontving.



Figuur 6: De hemelstand bij maansondergang, na de opwekking van Lazarus (donderdag, 19 maart 33; 18u19; 6:00 sterrentijd; orb setting: 5% dwz. alleen de quasi-exacte aspecten worden getoond). Zon: 27°4'24" Pisces; Maan: 0°9'13" Aries; Mercurius: 0°2'2" Pisces; Venus: 0°1'48"R Aries; Mars: 28°47'29" Taurus; Jupiter: 12°35'21" Gemini; Saturnus: 15°57'28"R Cancer; Uranus: 17°59'50"R Leo; Neptunus: 0°6'7" Aquarius; Pluto: 14°43'23"R Sagittarius; stijgende maanknoop: 4°47'12" Aries; ascendant: 29°55' Virgo; midhemel: 29°55' Gemini.

De zonsverduistering, die vanuit Jeruzalem niet kon worden gezien (Nieuwe Maan iets ten zuiden van de Zon), is net voorbij. De ondergaande conjunctie Maan-Venus op de hoorn van Aries vormt een sextiel met Neptunus op de hoorn van Aquarius; Mercurius op de hoorn van Pisces vormt quasi-exacte semi-sextielen met deze drie planeten. Mercurius en Venus (retrograad) lopen van tegenovergestelde zijden binnen in Pisces. Op de ochtend van Christus' Verrijzenis vormen deze twee planeten in Pisces een dubbele morgenster (figuur 4c).



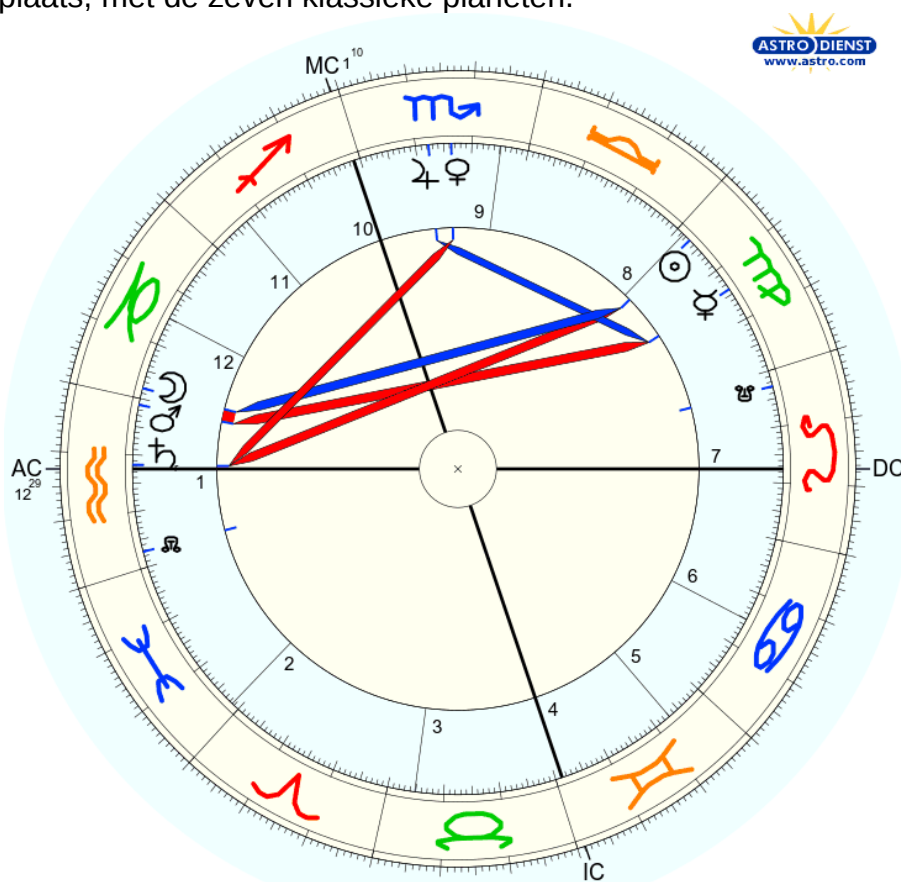
Figuur 7: Caravaggio's *Opwekking van Lazarus* (rond 1609; detail; Museo Regionale, Messina). Bepaalde details van de scene stemmen niet overeen met de letter van het evangelisch relaas: Lazarus is bv. niet omwikkeld met windels. Caravaggio beeldt Lazarus af in de houding van de gekruisigde Christus. Dit geeft aan dat volgens de schilder de dood van Lazarus nauw samenhangt met de komende kruisdood van Christus. De bijzondere rol van het zonlicht in de compositie identificeert 'de leerling die Jezus liefheeft' als 'heliodromos' (geïnitieerde van de zesde graad).

De hoofden van Lazarus en de ‘twee zusters’ Maria en Martha (tz. Maria Magdalena, de zuster van Lazarus) vormen een afbeelding van de onderlinge stand van Zon, Maan en Venus (vergelijk met [figuur 6](#)). Vanuit Jeruzalem gezien heeft de Nieuwe Maan (Maria) zopas de Zon ‘gekust’; op zuidelijker breedtegraden vond een totale zonsverduistering plaats. Daarbij werd op die plaatsen Venus (voorgesteld door Martha) zichtbaar dichtbij de verduisterde zonnescijf.

Caravaggio heeft de datum van Lazarus' opwekking eveneens aangegeven door de co-lineaire en equidistante toevoeging ten opzichte van deze 'zoen' van vier tilaka's (zelfpunten: 1K, VM, 3K, NM') van bijstaanders. Het in vier verdeelde lijnstuk NM-NM' beeldt de synodische maand af volgend op Lazarus' opwekking (NM: Nieuwe Maan; 1K: eerste kwartier; ...). De rechterhand en wijsvinger van Christus vallen samen met het deel van deze lijn dat direct volgt op de Volle Maan (VM) die plaatsvond op de dag van Christus' kruisdood (vrijdag 3 april 33). De hand van Christus op lijnstuk NM-NM' geeft dus de tijd aan van diens kruisdood maar ook van diens daaropvolgende Verrijzenis (zondag 5 april 33). Het is deze geestelijke 'verwijzing' naar de komende opstanding van Christus die de opwekking van Nathanael-Lazarus bewerkstelligt.

Een tweede, zeer merkwaardige datering werd in het schilderij ingebouwd via de rechthoekige 'neuzendriehoek' PQR die de neuzen van Maria en Lazarus ($R \leftrightarrow NM$) verbindt met de neuzen van twee figuren (P en Q) die omkijken naar de zon. Deze neuzendriehoek refereert naar Jh.11:39 waar Martha waarschuwt: '*Hij riekt, want het is al de vierde dag*'. De hoek van 20° geeft de tijdspanne aan van 16 maart 33 (dood van Lazarus) tot 5 april (Christus' Verrijzenis, aangegeven door de mannen op de punten P, Q en ook VM, die in de richting van Christus en de zon kijken): één graad komt overeen met één dag, omdat de Zon op één dag ongeveer 1° aflegt langs de ecliptica.

We weten niet zeker waar Nathanael-Lazarus-Johannes is overleden. Tradities verwoord door kerkvaders verbinden Efese (het antieke 'Ἐφεσος', tegenwoordig 'Selçuk') met de dood van 'Johannes de Presbyter'. Het uur van overlijden is onbekend. We kunnen echter de tijd nemen waarop de Zon precies 76,5 keer de ecliptica heeft doorlopen, te beginnen vanaf de zonsopgang in Jeruzalem op 19 maart 33 (figuur 6). We komen dan uit op vrijdag, 21 september 109, rond 16h. **Figuur 8a,b** geeft de horoscoop voor die tijd en plaats, met de zeven klassieke planeten.

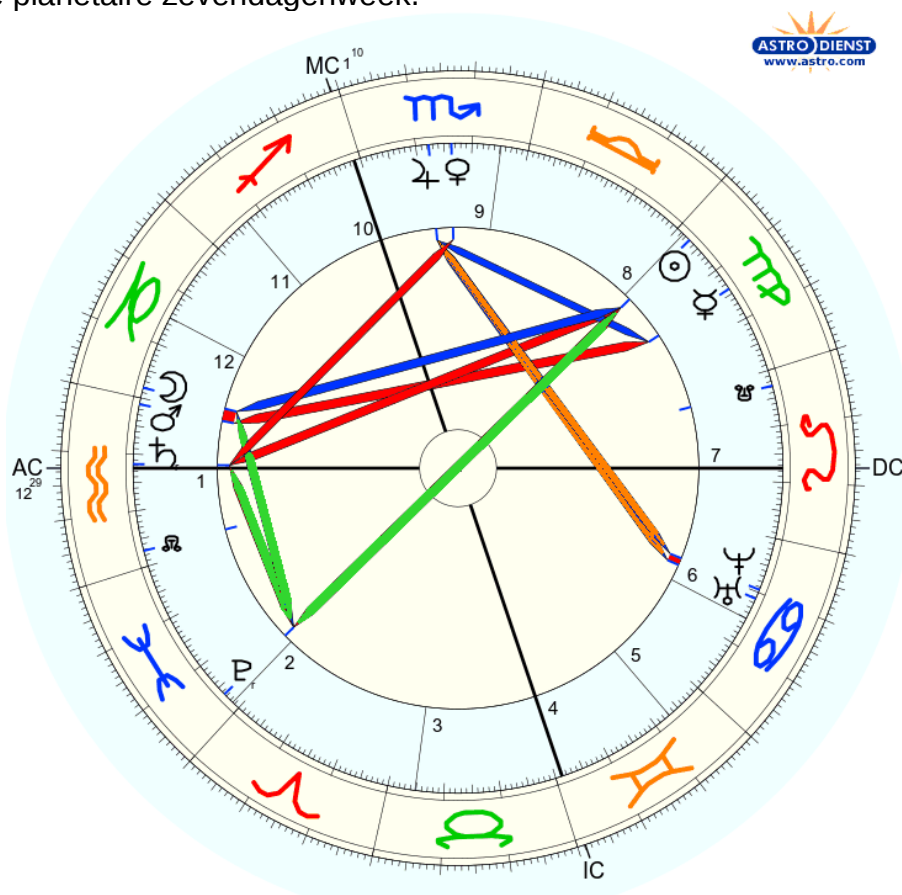


Voord de overzichtelijkheid niet getoond (zie echter **figuur 8b**): Uranus: 18°47'55" Cancer; Neptunus: 20°31'28" Cancer; Pluto: 26°31'45"R Pisces.

Eén etmaal later vormen Maan en Saturnus een nauwe conjunctie.

23

Inderdaad blijkt dat zich op de betrokken dag gedurende een aantal uren een merkwaardige configuratie voordoet waarbij de zeven planeten onderling zijn verbonden door een éénduidige keten van scherpe aspecten (orb setting: 30%) in de volgorde van de zeven weekdays: ♀☐♂, ♂☐☉, ☉☐☿, ☿☐♂, ♂☐♀, ♀☐♂. Deze keten wordt gesloten door een iets minder scherp aspect, namelijk de conjunctie ♀♂ (orb 4°). Deze vaststelling suggereert dat de sterfthoroscoop van NLJ net als de sterfthoroscoop van Petrus samenhangt met de planetaire zevendagenweek.



Figuur 8b: Dezelfde horoscoop als in **figuur 8a**, doch met toevoeging van Uranus, Neptunus en Pluto. Uranus en Neptunus vormen een nauwe conjunctie die via een driehoeksaspect is verbonden met Jupiter (oranje). Pluto staat in een nauwe oppositie met de Zon en is eveneens verbonden met Saturnus en Maan (groen) (gemaakt met Astrodienst, gewijzigd).

Behalve deze 'zevendagenstructuur' vallen in de Johanneïsche constellatie (**figuur 8b**) twee kenmerken op:

- Binnen de kring van zeven planeten verschijnt het trio {Saturnus-Zon-Maan} als een apart complex, doordat deze drie opeenvolgende planeten, en geen andere, door scherpe aspecten verbonden zijn met Pluto. Het drietal verschijnt ook als een geïntegreerde eenheid in de zin dat de Maan op dagafstand staat van Saturnus (na één etmaal zal zich een nauwe conjunctie vormen tussen Maan en Saturnus). Verder is de Zon, middenste planeet van het drietal, door scherpe aspecten verbonden met de maanknopen. In termen van weekdays uitgedrukt: de drie dagen (zaterdag-zondag-maandag) vormen een bijzondere eenheid belast met het Plutonisch element.

- Jupiter staat in een harmonische relatie tot de conjunctie Uranus-Neptunus, die in astrologisch opzicht samenhangt met de hoogste geestelijke wezensdelen van de mens. In termen van weekdays uitgedrukt betekent dit dat de donderdag, wat de Johanneïsche sterfthoroscoop betreft, fungeert als een dag van verbinding met de geest dwz. een dag van geestelijke inspiratie.

De dood van een individualiteit zoals Petrus of NLJ heeft een algemeen-menselijke betekenis. De doodshoroscoop van een hoge geïnitieerde is ipso facto tegelijk de geboortehoroscoop van een 'mensheidsimpuls'. De toestand van initiatie betekent immers dat men leeft vanuit het hogere Ik: men neemt als scheppende geestelijke individualiteit in het aardse leven geestelijke krachten op die de particulariteit van het lagere ik (de 'egoïteit') overstijgen. Bij het einde van dat aardse leven zullen die krachten, omwille van hun bovenpersoonlijke aard, niet mee van het aardse toneel verdwijnen doch hun bestaan verderzetten in de stroom van de menselijke geschiedenis. Voor die krachten betekent de dood van de geïnitieerde een soort aardse geboorte.

In het 21^{ste} hoofdstuk van het Johannesevangelie spelen Petrus en NLJ een complementaire rol. Enkel van deze twee leerlingen worden individuele daden vermeld. Petrus is visser en neemt het initiatief voor de visvangst. Hij sleept het net met de vangst aan land. Hij wordt door Christus uitgenodigd om de schapen te voeden en te leiden. Petrus verschijnt door dit alles als een representant van het economisch leven. De 'leerling die Jezus liefheeft' (Jh.21:20) alias 'Nathanael van Kana' (Jh.21:2) is diegene die Christus herkent (Jh.21:7). Hij schreef het vierde evangelie (Jh.21:24). Wanneer Christus Petrus uitnodigt tot 'volgen', ziet Petrus dat de leerling, die reeds vroeger voor hem als tussenpersoon fungeerde ten overstaan van Christus²⁹,

²⁹ Petrus en NLJ worden in hoofdstuk 1 geïntroduceerd als respectievelijk de derde en vierde leerling van Jezus. In enkele episodes verschijnen ze samen (Jh.13:23-26, cfr. 21:20; 18:12-17; 20:1-10). Deze passages winnen aanzienlijk aan dramatische kracht wanneer men het duo ziet als reïncarnaties van respectievelijk Seth en Kaïn. Christus onthult aan Petrus dat hij de wedergeboren Seth is in Jh.1:42: het Griekse werkwoord ΚΑΛΩ (‘gij zult worden genoemd’; van het Griekse werkwoord ‘καλέω’ cfr. het Engelse ‘to call’) wordt omgekeerd gelezen als: ‘H ΣΗΘ’ (= ‘Ik was Seth’) gevolgd door Η, Α en Κ de eerste, middenste en laatste letter van de Griekse namen van Kaïn, Abel en Seth (cfr. Gen.4:25; Kaïn was de oudste zoon van Adam en Eva, Abel de tweede en Seth de derde). Zie ook:

https://www.academia.edu/33857672/King_Eisu_and_the_riddle_of_the_fig_tree_John_1_48_On_Jesus_presence_in_Cornwall_and_Somerset (noot 3).

Een vergelijkbare structuur in Jh.11:1 (appendix II) identificeert Lazarus als de wedergeboren Kaïn: ΑΖΑΡΟΣ ΑΠΟ ΒΗΘΑΝΙΑΣ ΕΚ (‘Lazarus van Bethanië uit...’, waarbij ‘ΕΚ’ een overbodig toegevoegd voorzetsel lijkt). De structuur ‘Lazarus van Bethanië’ gevolgd door verwijzing naar de familie van Lazarus doet denken aan een Romeinse naamconstructie [*praenomen* (voornaam) + *nomen gentilicium* (‘familienaam’, naam van de ‘gens’ waartoe men behoorde)]. Door de toevoeging van ‘ΕΚ’ achter de plaatsnaam ‘Bethanië’ ontstaat ΒΗΘΑΝΙΑΣ ΕΚ dat alle letters bevat van de Griekse namen voor Kaïn, Abel en Seth, behalve de ‘Α’ (eerste letter van ‘Lazarus’; in het oude Rome was het gebruik van afgekorte voornamen algemeen: ‘Q.’ voor ‘Quintus’, ‘G.’ voor ‘Gaius’ enz.). De laatste letters ΝΙΑΣ ΕΚ vormen tevens, als ineengeschoven omgekeerde transliteratie uit het Latijn, ‘es Cain’=‘gij zijt Kaïn’. De encoding lijkt te verwijzen naar het Romeinse regime en suggereert dat NLJ niet enkel een vooraanstaande Jood was doch ook een Romeins staatsburger, zoals Saul van Tarsus. Zowel voor Petrus als voor Lazarus is er sprake van een reïncarnatie aangegeven in ‘reverse speech’. In beide gevallen is er een geëncodeerde verwijzing naar de drie broers Kaïn, Abel en Seth. Verder ziet men in de twee gevallen, binnen de chiastische structuur van

zonder meer 'volgt' (Jh.21:20). Met andere woorden: NLJ verschijnt als een representant van het geestelijke en religieuze leven, van de verbinding tussen de aardse mens en de wereld van de geest. Onder de zeven klassieke planeten vertegenwoordigt NLJ de Zon, en onder de zeven weekdays de zondag, de dag van de Verrijzenis, de eerste en achtste dag die gewijd is aan de christelijke eredienst. Petrus vertegenwoordigt Venus, en onder de weekdays de vrijdag, de dag van Christus' kruisdood. De sterftehoroscopen van Petrus en NLJ (figuren 4b en 8b) zullen dus overeenkomen met mensheidsimpulsen in respectievelijk het economisch leven en het geestesleven.

Het geestesleven kan net als het economisch leven opgevat worden als een driegeleed geheel. In termen van de zeven klassieke planeten verschijnen economisch leven en geestesleven als complementaire gestalten (figuren 5 en 9). Nathanael-Lazarus-Johannes verschijnt in Jh.21 als priesterfiguur en representant van het geestesleven. De twee gesignaleerde bijzonderheden in zijn sterfte-horoscoop (de verhouding van Pluto tot Saturnus-Zon-Maan en de verhouding van Uranus-Neptunus tot Jupiter) zullen dus samenhangen met het christelijke geestesleven.

Het kernstuk van het geestesleven vormt de 'religie', met in het centrum de Zon en de zondag. 'Religie' is menselijke activiteit direct gericht op verbinding met de geestelijke wereld. Binnen de weekcyclus is de Zon geflankeerd door Saturnus en Maan, archetypes die in deze context de polariteit uitdrukken tussen 'priester' (Saturnus) enerzijds en 'kerkvolk' (Maan) anderzijds. In die zin kunnen we de zaterdag opvatten als een soort 'priesterdag' en de maandag als een soort 'kerkgemeenschapsdag'. Vergelijking tussen de figuren 5 en

de gegeven perikoop, verdere bijzonderheden in samenhang met de betrokken reïncarnatie. Voor de vermelding van 'Johannes' in Jh.1:35,42 vergelijk met appendix I in:

https://www.academia.edu/38032423/THE_ESOTERIC_STRUCTURE_OF_THE_TYMPANUM_AT_V%C3%89ZELAY_ABBEY

(tit. 'Adam' ~'Johannes de Doper' als vader van Seth). In perikoop 41 wordt 'Bethanië' vermeld niet enkel in de eerste doch ook in de laatste lijn (Jh.11:1,18; appendix II), waar wordt gespecificeerd dat Bethanië lag op ongeveer 15 stadions van Jeruzalem. De Griekse naam voor Jeruzalem (genitief) kan gelezen worden als een soort woordrebus, verwijzend naar de 'tempel van Salomon'; ἱεροσόλυμων = Jeruzalem (gen.); ἱερόν= tempel; Σολομών = Salomon). We zagen reeds dat het 'stadion' beeld is voor een tijdsperiode van 63 jaar. De esoterische lezing van Jh.11:18 leert dat ongeveer 15 x 63 jaar = 945 jaar verliep tussen de tijd waarin Lazarus en zijn 'zusters' in Bethanië leefden en de tijd van de bouw van de tempel door koning Salomon (het koningschap van Salomon wordt gesitueerd in de periode 970-930 v.Chr.), waarbij tevens wordt gesuggereerd dat Lazarus en zijn 'zusters' in een vroegere reïncarnatie bij deze tempelbouw betrokken waren. Erwin Reidinger (2011) vindt, op grond van archeologische opmetingen, de datum van 18 april 957 BC voor het begin van de bouw van Salomon's tempel; hij wijst ook op bevestiging van het betrokken jaartal via de bevindingen van Lowell K.Handy. Zie p.326 in:

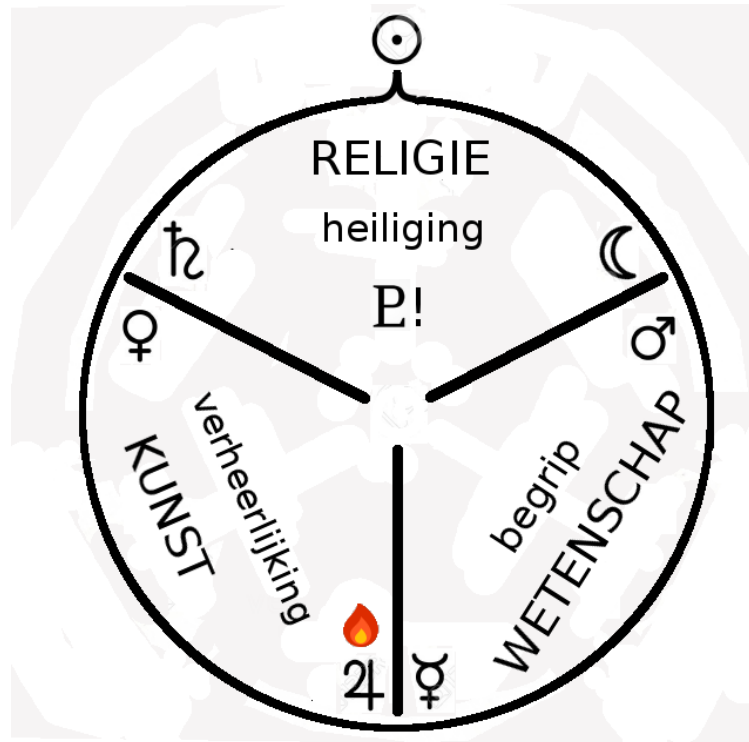
https://www.academia.edu/38291342/The_Temple_in_Jerusalem_Using_the_Sun_to_Date_its_Origins

Zelf vonden we een datum in het jaar 958 BC voor het Salomonsoordeel, dat in 1Kon.3 wordt gesitueerd in de vier jaren die verlopen tussen het begin van Salomons koningschap en de start van de tempelbouw (1Kon.2:46;6:1).

https://www.academia.edu/44419844/The_esoteric_content_of_the_Judgment_of_Solomon_Rubens_ca_1617

De bouw van de tempel duurde volgens het bijbels relaas ongeveer 7,5 jaar (1Kon.6:1,38) en zou dus hebben plaatsgevonden in 957-949 BC. Een tijdsinterval van 945 jaar projecteert ons dan in het laatste decennium voor de aanvang van onze tijdrekening, inderdaad dichtbij de vermoedelijke geboortetijd van Lazarus en 'zijn zusters' die 'van Bethanië' zijn.

9 leert dat het religieuze leven van nature nauw is geassocieerd met de factor 'zorg'. De kern van deze religieuze zorg betreft de 'heiliging' van zowel het 'land' als de individuele mens. Deze heiliging van mens en land vormt de spil van de zorg en is een essentiële activiteit in iedere levensvatbare samenleving; het gebrek aan heiliging, en zelfs de verdwijning van het besef omtrent het heilige en omtrent de noodzaak van heiliging, is het centrale maatschappelijke probleem in de 21^{ste} eeuw.



Figuur 9: Schematisch beeld van het geestesleven, opgevat als complement van het economisch leven (cfr. [figuur 5](#)): de drie domeinen van het economisch leven verschijnen hier als domeingrenzen en omgekeerd.

De heiliging verhoudt zich ten opzichte van de samenleving zoals axioma's zich verhouden tot op deze axioma's gebaseerde theorema's. Heiliging bewerkt dat mensen en land *ertoe doen*. Recht bijvoorbeeld kan onmogelijk functioneren indien mensen beschouwd worden als betekenisloze organismen die toevallig bestaan doch evengoed niet hadden kunnen bestaan. Het door religie voortgebracht 'doorleefd weten' omtrent de geestelijke natuur van het menselijke IK verleent substantie aan het recht. Indien dit doorleefde weten wegvalt ontaarden de natuurlijke rechten van de mens tot door de politieke staatsmacht willekeurig toegestane en weer intrekbare regels (zoals men ziet in oorlogs- of covid-tijden). In het achtste hoofdstuk van het Johannesevangelie wordt de centrale problematiek van het recht uitgedrukt doordat Christus tweemaal tekent of schrijft in het zand. Deze tweevoudige schrijffactie komt overeen met het schrijven op tweemaal twee stellen stenen tafelen³⁰. Op de eerste tafels schreef 'de Heer' zelf met zijn vinger, net zoals Christus de eerste maal op de grond schreef met zijn vinger (Jh.8:5-6). Dit goddelijk 'schrijven' is een scheppende act: het transcendente recht wordt geschreven.

³⁰ Zie in dit verband:

https://www.academia.edu/43919365/Remarks_on_the_embedment_of_the_Pericope_Adulterae_in_Johns_gospel
https://www.academia.edu/44419844/The_esoteric_content_of_the_Judgment_of_Solomon_Rubens_ca_1617

Het goddelijk recht van de eerste stenen tafelen is niet zomaar recht met betrekking tot de mens; dit goddelijk recht *is* de mens. Het wordt 'geschreven' in transcendente taal en het wordt niet begrepen door diegenen die het gouden kalf aanbidden. Dus volgt een tweede paar stenen tafelen, niet door God met de vinger geschreven maar door de geïnspireerde Mozes in steen gehouwen. Analooch schrijft Christus een tweede maal op de grond, doch niet meer met de vinger (Jh.8:8). Wat in deze tweede ronde wordt geschreven zijn de aardse wetten, die als roeping hebben om de oorspronkelijke transcendenten rechten zo goed mogelijk toegankelijk te maken voor de mens die van zijn goddelijke oorsprong is afgedwaald. Religie heiligt de mens door die goddelijke oorsprong tot beleefde ervaring te maken. In die zin vormt religie de bedding waarbinnen zich menswaardig recht kan vormen.

In vergelijkbare zin heiligt religie ook het land, dit wil zeggen het natuurlijke en stoffelijke domein waarmee een bepaald rechtswezen is verbonden. Met betrekking tot het rechtsleven en het economisch leven bewerkt deze heiliging dat het natuurlijk substraat in het algemeen, en grond, bodem en fysieke ruimte in het bijzonder, worden beleefd als godgegeven en naar hun werkelijke aard niet vatbaar voor koop en verkoop (net zoals de mens zelf niet kan worden gekocht en verkocht). Waar religie haar rechtmatige plaats in de samenleving inneemt, wordt het land en het landschap getekend en gezegend door de tempel. In de godverlaten 'samenleving' (in werkelijkheid een 'naastelkaarleving') worden land en landschap bezet door de wanstaltigheid van het als belegging fungerend 'onroerend goed'.

Het menselijk gezin omhult van nature het religieuze leven. In [figuur 9](#) wordt dit ondermeer uitgedrukt door het gegeven dat het trio Saturnus-Zon-Maan (dat het religieuze leven betreft) omvat wordt door het duo Venus-Mars (dat overeenkomt met vrouw en man of moeder en vader, terwijl het duo Saturnus-Maan kan begrepen worden als het archetypisch beeld voor de relatie ouder-kind). De heiliging betreft in eerste instantie het kind, dat wordt ontvangen als in de stof afdalende geest. Meer algemeen zijn kerkgemeenschappen en gezinnen van nature ingebed in wat men de 'sacramentele sfeer' kan noemen, het levensdomein waarbinnen de sleutelmomenten van het menselijke leven worden geheiligt. Deze sacramentele sfeer is een natuurlijk samenlevingsniveau dat de geëigende bedding vormt het rechtsleven.

De Johanneïsche sterftehoroscoop ([figuur 8a,b](#)) suggereert dat Pluto (de factor van aardse 'macht' doorgaans verbonden met geld en eigendom) specifiek dit religieuze leven belast; in [figuur 9](#) is dit aangegeven door het symbool 'E!'. Het religieuze leven dreigt voortdurend verduisterd te worden door de kortsluiting van Saturnus en Maan ('overslaan' van de Zon), dwz. door geestelijke uitholling annex verbinding met de wereld van geld en macht. Voor de schrijver van Openbaring was dit een centraal thema.

Het geestesleven omvat naast religie ook de kerndomeinen van 'wetenschap' en 'kunst' ([figuur 9](#)). Deze drie domeinen zijn nauw met elkaar verbonden. Zij kunnen niet bestaan zonder elkaar maar zijn niet tot elkaar herleidbaar.

Langs de maanzijde (die we in verband brachten met het concept 'religieuze gemeenschap' of 'kerkvolk') treft men een grensgebied aan met betrekking tot

het geestelijk domein dat we 'wetenschap' hebben genoemd. Deze wetenschap ligt ingebed tussen twee polen overeenkomend met Mars (dinsdag) en Mercurius (woensdag). Mars levert het oerbeeld voor denken en denkkraacht. Het denkproces wordt gekenmerkt door strijd tussen concepten en eliminatie van dwalingen (in die zin is denkactiviteit een sculpturale bezigheid). Het denkproces is tegelijk een wilsp proces: de wil ontvouwt zich als denken en maakt aldus de vrijheid mogelijk waarbinnen het besef omtrent waarheid en onwaarheid kan ontstaan. De wetenschappelijke activiteit vertoont, voor wat het denkproces betreft, een strikt individuele pool. Wetenschap vertoont echter ook een onherleidbare intermenselijke zijde: gedachten worden wederzijds getoetst en inspiraties en inzichten worden gedeeld. Dit tussenmenselijk aspect van het wetenschappelijk domein wordt uitgedrukt door het beeld van Mercurius, de boodschapper. Zoals religie in de totaliteit van het geestesleven 'heiliging' aandraagt, brengt wetenschap in het geestesleven de essentiële elementen aan van scholing, onderzoek en beeld- en begripsvorming.

Het contactgebied tussen 'religie' en 'wetenschap' wordt gekarakteriseerd door het planetaire duo Maan-Mars. 'Maan' staat in de betrokken context voor het menselijk individu als lid van de religieuze gemeenschap. Mars staat voor denkactiviteit (per se individueel). De logica van het in [figuur 9](#) voorgestelde beeld van het geestesleven brengt mee dat de kerkelijk actieve mens niet functioneert als passieve volgeling doch de eigen denkkraacht binnendraagt in het religieuze leven.

In het economisch leven ([figuur 5](#)) collapseert 'wetenschap' tot het grensgebied tussen 'kapitaal' en 'arbeid'. Wetenschap vloeit inderdaad binnen in het economisch leven op het punt waar de productiemiddelen worden vernieuwd, nieuwe technieken worden geïntroduceerd ed.

Langs de zijde van het 'land' grenst het religieuze domein aan de sfeer van de kunst die correspondeert met het planetenpaar Venus-Jupiter. Venus is geassocieerd met liefde en schoonheid; Jupiter vertegenwoordigt de wijsheid en geeft uitdrukking aan de principes van wetmatigheid en vorm. Kunst ontwikkelt zich tussen deze twee polen.

In de sterftehoroscoop van NLJ vormt Jupiter een driehoeksaspect met de conjunctie Uranus-Neptunus. Deze configuratie geeft merkwaardig genoeg aan dat de donderdag, met betrekking tot het geestesleven, fungeert als een dag van hogere inspiratie (in [figuur 9](#) voorgesteld door een vlammetje)³¹.

Het kunstbegrip is levensomvattend. Men kan zonder meer spreken over kookkunst, vertelkunst, geneeskunst, opvoedkunst, levenskunst. Kunstzinnige activiteit 'verheerlijkt' de wereld en het bestaan. Ze dient de stoffelijke wereld zowel als de geestelijke wereld in de zin dat ze de geest toelaat om op te glanzen in de stoffelijke schepping. Kunst legt de glans van de geest over de stof. Door de aard van de zaak wordt door de kunstbeoefening ook de kunstenaar verheerlijkt.

³¹ Donderdag werd door Rudolf Steiner herhaaldelijk verbonden met het concept van wijsheid (zie bv. GA 300a, p.112). Hij sprak over de donderdag als de Jupiterdag, "**...wo wir außer dem großen Sonnengeiste hinter ihm stehend noch den Geist anrufen, der uns am besten in der entsprechenden Weise zu inspirieren vermag**" (GA 266b, p.171).

Het begrip 'verheerlijking' (Grieks: δόξα, 'doksa'; 'δοξαζω', 'doksadzo', 'verheerlijken') speelt een centrale rol in het Johannesevangelie. De incarnatie van het Woord gaat gepaard met de zichtbaarheid van diens 'heerlijkheid' (**"En het Woord is geïncarneerd en wij hebben zijn heerlijkheid aanschouwd"**; Jh.1:14). De aanschouwing van Christus' 'doksa' was een aangrijpende esthetische ervaring (Jh.2:11; Lk.9:28-36). De incarnatie van het Woord gedurende Christus' tweejarige leven op aarde (↓zondag, 1 april 31 - ↑vrijdag 3 april 33) is het ultieme kunstwerk, met Jezus als kunstenaar en het Woord als in de stof oplichtende geest. Christus beschouwde zijn komende kruisdood als zijn 'verheerlijking' (Jh.12:23-26): doorheen deze kruisdood daalt het Woord af in de diepste afgronden van de stof. De stof wordt 'verheerlijkt' in de letterlijke zin dat zij de Heer ontvangt. De kruisdood verheerlijkt 'de wereld' in het algemeen en de aardse mensheid in het bijzonder; tevens wordt Christus zelf verheerlijkt (Jh.12:28). De kruisdood vindt plaats op vrijdag, de dag van Venus dwz. de dag van kunst en liefde. Jupiter is de planeet van de Mensenzoon dwz. van de toekomstige, van egoïteit tot hogere altruïteit doorontwikkelde mens³². Kunst is het hogere begrip, dwz. de liefde, die zich roert binnen de Mensenzoon die voor het overige geduldig zijn tijd afwacht in ieder van ons. Kunst is onze liefde (Venus) voor de komende mens, de 'Mensenzoon' (Jupiter) die totaalkunstenaar is; en omgekeerd is kunst ook de liefde van die Mensenzoon voor ons, huidige mensen; kunst is de *acte de présence* in onszelf van de Mensenzoon (dwz. van ons toekomstige 'Zelf'). Het beeld van de twee vissen (figuur 3) is van toepassing: de eerste vis (de kunstzinnige vaardigheid, door aardse inspanning verworven) is 'omgekeerd verbonden' met de tweede vis (de 'inspiratie', letterlijk: de intrede van de 'spiritus') die ons tegemoet zwemt vanuit de toekomst. Pisces wordt 'geregeerd' door Jupiter. Kunst is de toekomst die reeds het heden verlicht, zoals de zon reeds vóór zonsopgang het ochtendlicht schenkt.

Het is bijzonder merkwaardig dat het planetenpaar Venus-Jupiter in economisch opzicht (figuur 5) overeenkomt met de 'markt' dwz. met het grensgebied tussen arbeid en productie enerzijds, en het consumentwezen anderzijds. Iedere authentieke 'markt' is, uit de aard zelf van de zaak, een 'kunstmarkt'. In een natuurlijke markt van voor consumptie bestemde producten is schoonheid geïncarneerd; kunst is de geest en de echte heer van de vrije markt; een 'markt' zonder schoonheid en kunst is onvrij en ondermenschelijk.

5. Het raadsel van de planetaire week.

De planetaire week verschijnt, als een verdere ontwikkeling van de Joodse week, in ruimte en tijd tesamen met het Christendom. Ze verspreidt zich snel, gedreven door een onzichtbare kracht. Ze hangt als beeld samen met het Christendom: de eerste dag van de week, die in het aardse leven van Christus een opvallende rol speelt, wordt verbonden met de Zon.

³² Zie figuur 4c: het hemelkruis verheft zich boven Jupiter. Jupiter, beschouwd binnen de context van de cyclus van 'grote conjuncties', is tevens de Ster van Bethlehem; zie: https://www.academia.edu/9803898/Unbearable_beauty_unfathomable_depth_the_encoding_of_the_day_and_hour_of_birth_of_Jesus_descendant_of_Solomon_in_Matthew_1_1_17

Al deze elementen wijzen in dezelfde richting: de verschijning van Jezus Christus werd vanuit de antieke Mysteriën opgemerkt³³. De ondergaande Mysteriën reageerden op het gebeuren, ondermeer via de invoering van de planetaire week. Voor de stille doch snelle en wereldwijde verspreiding van deze occulte structuur valt geen andere verklaring te bedenken. Onze zevendagenweek is een soort tijdschapsule, een spiritueel erfstuk, een brug over de eeuwen die ons verbindt met de antieke Mysteriën.

De zevendagenweek heeft ons twee millenia lang begeleid, als een soort wakkere droom, losjes verbonden met subtiële circaseptane periodiciteiten³⁴. Ze heeft aanvallen overleefd (door de Franse Revolutie en het Sovjetregime). En ze heeft ons enig bewustzijn geschonken omtrent het belang van de zevendaagse heiliging van het sociale leven. De tijd van haar vanzelfsprekende werkzaamheid is echter verlopen. En de goddelijke differentiëring van de zes andere weekdays blijft een onopgelost raadsel.

Het vierde evangelie eindigt met een uitnodiging: “**Volg Mij**” (Jh.21:19-22; [appendix I](#)). Zo’n ‘navolging van Christus’ kan geen volgelingschap zijn in de triviale zin van het woord want Christus is het ‘hogere Ik’, het ‘EGO EIMI’. Het Griekse werkwoord ‘akolouthéō’ (ἀκολουθῶ) betekent letterlijk ‘op dezelfde weg zijn met’. De ‘navolging van Christus’ is het ‘op dezelfde weg zijn met ‘de ‘Logos in ons’, dwz. de navolging van het eigen ‘hogere Ik’ waarvan het ‘lagere ik’ de dienaar hoort te worden, zoals zwarte Piet de dienaar is van Sinterklaas. Het gaat om een *geestelijke* ‘opdracht’, dwz. een zelfgegeven en zelfgeschapen taak, die in eerste aanzet betrekking heeft op het geestesleven. Het gaat om onze roeping om ons leven te transformeren tot een kunstwerk. Het gaat om de gezondheid van onze begripsvorming, om onze verheerlijking en heiliging van mens en wereld; om onze herkenning van de medemens als een wezen, waarin de wet leeft die is ingeschreven op de eerste stenen tafelen; en om onze schepping van een economisch leven gericht op zorg voor mens en land. Dit soort ‘zelfopdrachten’ kan niet worden uitgevoerd op basis van formele besluiten of abstracte decreten. Het gaat om een totaalkunstwerk dat enkel tot stand kan komen indien het sociale leven een gepaste tijdsgestalte heeft aangenomen waarbinnen ieder van de menselijke polariteiten in ritmische samenhang de juiste aandacht krijgt. In deze richting moet de betekenis van de zevendaagse planetaire week worden gezocht. De bemanning van het bootje in Jh.21:2-3 ([figuur 2](#)) telt niet één doch zeven koppen. Onze week telt in werkelijkheid niet één doch zeven feestdagen; elke dag is op zijn eigen bijzondere wijze geheiligd. In de mate dat ieder van deze dagen op de juiste wijze wordt gevierd zal het menselijke sociale leven zijn natuurlijke vorm kunnen aannemen. De zevendaagse week is een toekomstgestalte. In haar zevenvoudige godsgerichtheid zal zij de bodem vormen waarop onze menselijke vrijheid zal groeien en bloeien.

³³ Dit wordt uitgedrukt in Lk.23:44-47: het voorhangsel van de tempel (beeld voor het Mysterie-wezen in zijn geheel) scheurt open (dwz. de verborgen inhoud van de Mysteriën komt aan het licht) en de Romeinse ‘leider van honderd man’ spreekt zich uit.

³⁴ Zie bv.:

https://www.researchgate.net/publication/309898157_Seven-day_human_biological_rhythms_An_expedition_in_search_of_their_origin_synchronization_functional_advantage_a_daptive_value_and_clinical_relevance?enrichId=rgreq-ec2535a5305a3da22b281c47b2bf0469-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzMwOTg5ODE1NztBUzo1NDE3ODU0Mjk0MzAyNzJAMTUwNjE4MzEyMDcyNA%3D%3D&el=1_x_3&_esc=publicationCoverPdf

APPENDIX I: DE TWEE LAATSTE PERIKOPEN VAN HET JOHANNESSEVANGELIE (HOOFDSTUK 21)

Perikoop 67 (Jh.21: 1-14).

(1) 1 Μετὰ ταῦτα

(2) **ἐφανερώσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς** ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος. **Ἐφανερώσεν δὲ οὕτως.**

(3) 2 Ἦσαν ὁμοῦ Σίμων Πέτρος καὶ Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος καὶ Ναθαναὴλ ὁ ἀπὸ Κανὰ τῆς Γαλιλαίας καὶ οἱ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν **μαθητῶν** αὐτοῦ δύο.

(4) 3 Λέγει αὐτοῖς Σίμων Πέτρος, Ὑπάγω ἀλιεύειν. Λέγουσιν αὐτῷ, Ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς σὺν σοί. Ἐξῆλθον καὶ **ἐνέβησαν** εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν.

(5) 4 **Πρωΐας δὲ ἤδη γενομένης** ἔστη Ἰησοῦς **εἰς τὸν αἰγιαλόν**: οὐ μέντοι ᾔδεισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι Ἰησοῦς ἔστιν. 5 **Λέγει οὖν αὐτοῖς [ὁ] Ἰησοῦς, Παιδιά, μή τι προσφάγιον ἔχετε;** Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, Οὐ.

(6) 6 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη **τοῦ πλοίου** τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε.

Ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκέτι αὐτὸ ἐλκύσαι ἴσχυον ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων.

(7) 7 Λέγει οὖν ὁ μαθητῆς ἐκεῖνος ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ, **Ὁ κύριός ἐστιν.**

(8) Σίμων οὖν Πέτρος, ἀκούσας ὅτι **ὁ κύριός ἐστιν**, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο,

(9) ἦν γὰρ γυμνός, καὶ **ἔβαλεν** ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν. 8 Οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ **τῷ πλοιαρίῳ** ἦλθον, οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς ἀλλὰ ὡς ἀπὸ πηχῶν διακοσίων **σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων.**

(10) 9 Ὡς οὖν ἀπέβησαν **εἰς τὴν γῆν** βλέπουσιν **ἀνθρακιὰν κειμένην** καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον καὶ ἄρτον. 10 **Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων ὧν ἐπιάσατε νῦν.**

(11) 11 **Ἀνέβη** οὖν Σίμων Πέτρος καὶ εἴλκυσεν τὸ δίκτυον εἰς τὴν γῆν μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντήκοντα τριῶν: καὶ τοσούτων ὄντων οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον.

(12) 12 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Δεῦτε ἀριστήσατε. Οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν **μαθητῶν** ἐξετάσαι αὐτόν, Σὺ τίς εἶ; εἰδότες ὅτι ὁ κύριός ἐστιν. 13 Ἐρχεται Ἰησοῦς καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον καὶ δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως.

(13) 14 Τοῦτο ἤδη **τρίτον ἐφανερώθη Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς**

(14) ἐγερωθεὶς ἐκ νεκρῶν.

- (1) 21:1 Na deze gebeurtenissen
- (2) **verscheen Jezus opnieuw aan de leerlingen** bij het meer van Tiberias. **De verschijning** verliep als volgt:
- (3) 2 Er waren bijeen: Simon Petrus, Thomas die Didymus genoemd wordt, Natanaël uit Kana in Galilea, de zonen van Zebedeüs en nog twee van zijn **leerlingen**.
- (4) 3 Simon Petrus zei tot hen: 'Ik ga vissen'. Zij antwoordden: "Dan gaan we mee". Zij gingen dus op weg en **stapten in** de boot, maar ze vingen die nacht niets.
- (5) 4 **Bij het eerste kriecken van de dag** stond Jezus **aan het strand**, maar de leerlingen wisten niet dat het Jezus was. 5 **Jezus sprak hen aan**: "Vrienden, **hebben jullie soms wat vis**"? "Nee", antwoordden ze.
- (6) 6 Hij zei hun: "**Werpt** het net rechts van **de boot** en ge zult vinden". Nadat ze dit gedaan hadden, **waren ze niet meer bij machte het net op te halen door de grote hoeveelheid vissen**.
- (7) 7 Daarop zei de leerling van wie Jezus hield tot Petrus: "**Het is de Heer**"!
- (8) Toen Simon Petrus hoorde **dat het de Heer was**, trok hij zijn kleed aan
- (9) (want hij was ongekleeft) en **wierp zich** in het meer. 8 De andere leerlingen kwamen met **de boot**, want ze waren niet ver uit de kust, slechts ongeveer tweehonderd el, **en sleepten het net met vissen achter zich aan**.
- (10) 9 Toen zij **aan land** waren gestapt, zagen zij dat er **een houtskoolvuur** was aangelegd met **vis** erop en brood. 10 **Jezus sprak tot hen**: "**Haalt wat van de vis die gij juist gevangen hebt**".
- (11) 11 Simon Petrus **stapte dus in** en sleepte het net aan land. Het was vol grote vissen, honderddrieënvijftig stuks, en ofschoon het er zoveel waren, scheurde het net niet.
- (12) 12 Jezus zei hun: "Komt ontbijten". Hoewel ze wisten dat het de Heer was, durfde geen van **de leerlingen** Hem vragen: "Wie zijt Gij"? 13 Jezus trad dichterbij, nam het brood en gaf het hun, en zo ook de vis.
- (13) 14 Dit nu was **de derde keer dat Jezus aan de leerlingen verscheen**
- (14) sinds Hij uit de doden was opgestaan.

Perikoop 68 (Jh.21: 15-23).

(1) 15 Οτε οὖν ἡρίστησαν λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς, Σίμων Ἰωάννου, ἀγαπᾷς με πλεον τούτων;

Λέγει αὐτῷ, Ναί, κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε.

(2) Λέγει αὐτῷ, **Βόσκει τὰ ἀρνία μου.**

(3) 16 Λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, Σίμων Ἰωάννου, ἀγαπᾷς με;

Λέγει αὐτῷ, Ναί, κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε.

Λέγει αὐτῷ, **Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.**

(4) 17 Λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, Σίμων Ἰωάννου, φιλεῖς με;

Ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον, Φιλεῖς με;

Καὶ λέγει αὐτῷ, Κύριε, πάντα σὺ οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ [ὁ Ἰησοῦς], **Βόσκει τὰ πρόβατά μου.**

(5) 18 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε ἢς **νεώτερος,**

ἐζώννυες σεαυτὸν καὶ **περιεπάτεις ὅπου**

ἤθελες:

(6) ὅταν δὲ **γηράσης,** ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου,

καὶ **ἄλλος σε ζώσει** καὶ **οἴσει ὅπου οὐ θέλεις.**

(7) 19 Τοῦτο δὲ εἶπεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ δοξάσει

τὸν θεόν. Καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει αὐτῷ, **Ἀκολουθεῖ μοι.**

(8) 20 Ἐπιστραφεὶς ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ

Ἰησοῦς **ἀκολουθοῦντα,** ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ

στήθος αὐτοῦ καὶ εἶπεν, Κύριε, τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε; 21

Τοῦτον οὖν ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, οὗτος δὲ τί;

22 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί

πρὸς σέ;

(9) **Σύ μοι ἀκολουθεῖ.**

(10) 23 Ἐξῆλθεν οὖν οὗτος ὁ λόγος εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει.

Οὐκ εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ἀλλ', Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;

[24 Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων καὶ ὁ γράψας ταῦτα...]

(1) 15 Na het ontbijt zei Jezus tot Simon Petrus: "Simon, zoon van Johannes, bemint gij Mij boven allen"?

Hij antwoordde: "Ja Heer, Gij weet, dat ik U liefheb".

(2) Jezus zei hem: "**Voed mijn lammeren**".

(3) 16 Nog een tweede maal zei Hij tot hem: "Simon, zoon van Johannes, bemint gij Mij"?

Deze antwoordde: "Ja Heer, Gij weet dat ik U liefheb".

Jezus hernam: "**Leid mijn schapen**".

(4) 17 Voor de derde maal vroeg Hij: "Simon, zoon van Johannes, hebt ge Mij lief"? Nu werd Petrus bedroefd, omdat Hij hem voor de derde maal vroeg: "Hebt gij Mij lief?" en hij zei Hem: "Heer, Gij weet alles; Gij weet dat ik U liefheb". Daarop zei Jezus hem: "**Voed mijn schapen**".

(5) 18 Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: **toen ge jong waart,**
deedt ge zelf uw gordel om en **ging waarheen ge wilde,**

(6) maar **wanneer ge oud zijt,** zult ge uw handen uitstrekken,
en **een ander zal u omgorden** en **u brengen waarheen ge niet wilt**".

(7) 19 Met deze woorden gaf Hij aan door welke dood hij God zou verheerlijken.

En na deze woorden zei Hij hem: "**Volg Mij**".

(8) 20 Toen Petrus zich omkeerde, zag hij de leerling van wie Jezus hield en **die volgde**; dezelfde die ook bij de maaltijd tegen Jezus' borst had gelegen en gezegd: "Heer, wie is het die U zal overleveren"? 21 Toen Petrus hem nu zag, vroeg hij aan Jezus: "Wat dan met hem"? 22 Waarop Jezus hem zei: "Wat (betekent het) voor u, indien Ik hem wil laten blijven tot Ik kom?"

(9) **Gij, volg Mij**".

(10) 23 Zo ontstond onder de broeders het denkbeeld dat die leerling niet zou sterven.

Doch Jezus had hem niet gezegd, dat hij niet zou sterven, maar: "Wat (betekent het) voor u, indien Ik hem wil laten blijven tot Ik kom"?

[24 Dit is de leerling die van deze dingen getuigt en dit geschreven heeft...]

APPENDIX II: Perikoop 41 (Jh.11:1-19).

(1) 11: 1 Ἦν δέ τις ἀσθενῶν, Λάζαρος ἀπὸ **Βηθανίας**, ἐκ τῆς κώμης **Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς**. 2 Ἦν δὲ Μαριάμ ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρω καὶ ἐκμάξασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν αὐτῆς, ἧς **ὁ ἀδελφὸς** Λάζαρος ἡσθένει.

(2) 3 Ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτὸν λέγουσαι, Κύριε, ἴδε ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ.

(3) 4 Ἀκούσας δὲ **ὁ Ἰησοῦς** [εἶπεν, Αὕτη ἡ/ εἶπεν αὐτῇ, Ἡ] ἀσθένεια οὐκ ἔστιν πρὸς **θάνατον** ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, **ἵνα** δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς.

5 Ἠγάπα δὲ **ὁ Ἰησοῦς** τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ **τὸν Λάζαρον**.

6 Ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας:

7 ἔπειτα μετὰ τοῦτο λέγει **τοῖς μαθηταῖς**, **Ἔγωμεν** εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν.

(4) 8 **Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, Ῥαββί**, νῦν ἐζήτουν σε λιθάσαι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ **πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ**;

(5) 9 **Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς**,

(6) **Οὐχί** δώδεκα ὥραι εἰσιν **τῆς ἡμέρας**;

(7) **Ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκóπτει**,

ὅτι **τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου** βλέπει:

(8) 10 **ἐὰν δέ τις περιπατῇ ἐν τῇ νυκτί, προσκóπτει**,

(9) 11 ὅτι **τὸ φῶς οὐκ** ἔστιν ἐν αὐτῷ.

(10) **Ταῦτα εἶπεν**,

(11) καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς, Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται, ἀλλὰ **πορεύομαι** ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν. 12 **Εἶπαν οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτῷ, Κύριε**, εἰ κεκοίμηται σωθήσεται.

(12) 13 Εἰρήκει δὲ **ὁ Ἰησοῦς** περὶ **τοῦ θανάτου** αὐτοῦ.

Ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει.

14 Τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ **Ἰησοῦς** παρρησίᾳ, **Λάζαρος** ἀπέθανεν,

15 καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, **ἵνα** πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ: ἀλλὰ **ἔγωμεν** πρὸς αὐτόν.

16 Εἶπεν οὖν Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος **τοῖς συμμαθηταῖς**, **Ἔγωμεν** καὶ ἡμεῖς ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ.

(13) 17 Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς εὗρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡδὴ ἡμέρας ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ.

(14) 18 Ἦν δὲ **ἡ Βηθανία** ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε. 19 Πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθεισαν πρὸς **τὴν Μάρθαν καὶ Μαριάμ** ἵνα παραμυθῶνται αὐτὰς περὶ **τοῦ ἀδελφοῦ**.

(1) 11:1 Er was iemand ziek, Lazarus uit **Bethanië**, het dorp van **Maria en haar zuster Martha**. 2 Maria was diegene die de Heer had gezalfd en zijn voeten met haar haren had afgedroogd en het was haar **broer** Lazarus die thans ziek was.

(2) 3 De zusters stuurden Hem dus de boodschap: "Heer, hij die Gij liefhebt, is ziek".

(3) 4 Toen **Jezus** dit hoorde, [zei Hij: "Deze / zei Hij haar: "De] ziekte is niet gericht op **de dood**.

Zij dient Gods heerlijkheid, **opdat** de Zoon Gods door haar in volle glorie moge verschijnen".

5 **Jezus** beminde Martha, haar zuster en **Lazarus**.

6 Toen Hij dan ook hoorde dat hij ziek was, bleef Hij weliswaar nog twee dagen ter plaatse,

7 maar daarna zei Hij tot **zijn leerlingen**:

"**Laat ons** weer naar Judea **gaan**".

(4) 8 **De leerlingen zeiden**: "**Rabbi**, de Joden wilden U stenigen en **Gij gaat daar opnieuw naartoe**"?

(5) 9 **Jezus antwoordde**:

(6) "Heeft **de dag niet** twaalf uren?

(7) **Wanneer iemand bij dag gaat struikelt hij niet,**

omdat hij **het licht van deze wereld** ziet.

(8) 10 **Wanneer iemand 's nachts gaat struikelt hij,**

(9) omdat **het licht niet** in hem is".

(10) 11 **Zo sprak Hij**.

(11) En vervolgens zei Hij hen: "Onze vriend Lazarus is ingeslapen, maar **Ik ga er heen** om hem te wekken". 12 **Zijn leerlingen zeiden tot Hem**: "**Heer**, als hij slaapt zal hij beter worden".

(12) 13 **Jezus** had echter over **zijn dood** gesproken.

Zij echter meenden dat Hij over de rust van de slaap sprak.

14 Daarom zei **Jezus** hen toen ronduit: "**Lazarus** is gestorven.

15 En omwille van u verheug Ik Mij dat Ik er niet was, **opdat** gij moogt geloven. Maar **laat ons** naar hem **gaan**".

16 Thomas genaamd Didymus zei dan tot zijn **medeleerlingen**:

"**Laten** ook **wij gaan** om met [Hem/hem] te sterven".

(13) 17 Bij zijn aankomst bevond Jezus dat hij al vier dagen in het graf lag.

(14) 18 **Bethanië** was dichtbij Jeruzalem, op ongeveer vijftien stadiën. 19 Vele Joden waren dan ook naar **Martha en Maria** gekomen om hen te troosten betreffende **de broer**.